

1797 OLAYI ve İZMİR'İN YAKILMASI*

Necmi Ülker

Giriş :

Osmanlı İmparatorluğu kapladığı sahanın genişliği ve sınırları içinde yaşayan milletlerin çokluğu ile tarihteki nadir büyük devletlerden biri olmuştur. Bu geniş topraklarda özellikle XVIII. yüzyıldan itibaren merkezden uzak kesimlerde zaman zaman çıkan olaylar, bölgenin stratejik ve ticarî önemine göre derin izler bırakmış ancak bu olaylar bugüne kadar gerektiği gibi incelenmemiştir. XVIII. yüzyılın sonuna doğru İzmir'de geçen bir olay, Anadolu bölgesinin Avrupa'ya açılan bir ihracat kapısı durumundaki bu ticaret ve liman şehrinin kısa bir süre için de olsa, olumsuz yönde etkilemiştir.

Bu ilginç olayın daha iyi anlaşılması için bir iki noktayı açıklamada yarar olduğu kanısındayız. Napolyon Bonapart'ın bu yüzyıl sonundaki Mısır seferi arifesinde 17 Ekim 1797'de imzalanan Campo-Formio Antlaşması sonucu Venedik Devleti yıkılmış olup topraklarının büyük bir kısmı Fransa ve Avusturya tarafından paylaşılmıştı(1). Artık Fransa Akdeniz'de zayıf bir Venedik'in yerini almıştı. Konumuz olan olayda rolü olan Venedik ticaret gemilerinde çalışanların da Venedik Devletinin yıkılması arifesinde bu durumdan olumsuz yönde etkilenmiş olmaları doğaldır.

Diğer yandan, II. Osman (1618-22) devrinden beri kendi ocaklarının kaldırılmak istenildiğini bilen yeniçeriler III. Selim'in (1789-1807) tahta çıkışından itibaren, özellikle Nizamı Cedid askeri teşkilâtının kurulmasından sonra, kendilerini genel bir tedirginlik içinde hissetmişlerdi. XVIII. yüzyılın sonuna kadar Osmanlı İmparator-

---

*Bu çalışma 26-30 Eylül 1993'te İstanbul'da yapılan V. Milli Türkoloji Kongresinde tebliğ olarak sunulmuş ve sonra genişletilerek makale haline getirilmiştir.

(1) J. H. Zinkeisen, *Geschichte Osmanischen Reiches in Europa*, VII, Gotha, 1863, s. 5; F. H. Armaoğlu, *Siyasi Tarih Dersleri, 1789-1919*, Ankara: Savaş Matbaası, 1961, s. 77; E. Z. Karal, *Osmanlı Tarihi*, V, 2. bas., Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1961, s. 27.

luğu'nun iç huzurunu sık sık bozan yeniçeriler, geleneksel güçlü bir askeri teşkilât düzenini ve buna dayalı politik sahadaki kuvvetlerini ocak çıkarları doğrultusunda kendileri için kullanmışlardır. Sürekli dayanışma halinde olan yeniçeriler, III. Selim'in tahttan indirilmesinde etkin bir rol oynamışlardır.

Araştırma konumuz olan 1797'deki İzmir olayı ve şehrin yakılması böyle bir devreye rastlamakta olup bu olayın sebepleri, gelişimi ve İzmir için doğurduğu sonuçlar üzerinde duracağız. Bu hususları, bulunan belgelerin ışığında aydınlatmaya ve bazı gerçekleri de ortaya çıkarmaya çalışacağız.

1211 yılı Ramazan'ında (Mart 1797) İzmir'deki yeniçeriler ile Venedik'e tâbi gemilerde çalışan ve Adriyatik Körfezi'ne kıyısı olan bölgelerden gelen gemiciler arasındaki silâhlı bir mücadelenin sergilenmiş olduğunu ve başlangıçta küçük gibi görünen bu olayın kısa zamanda geniş boyutlara ulaşarak bir şehir muharebesine dönüştüğünü görüyoruz. Ahmed Cevdet Paşa, eseri Tarih-i Cevdet'inde bu vak'aya temas etmekte onu kısa bir biçimde ele almakta, onu olağan bir olay gibi göstermekte ve konuyla ilgili az bilgi vermektedir(2). Ancak, gerçekte yeniçerilerin ve Venedik gemicilerinin İzmir'de sahneledikleri bu olayın görüldüğünden de geniş boyutları vardır.

İzmir tarihinin, yalnızca küçük bir bölümünü oluşturan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun XVIII. yüzyıl sonundaki iç durumuna dair bize açık ve ilginç fikir veren bu olay hakkında en doğru ve geniş bilgileri İstanbul Başbakanlık Arşivi'nde bulunan bir Mühimme Defterinde(3), Hatt-ı Hümayun Tasnifinde (4), Cevdet Hariciye ve Dahiliye Tasniflerindeki belgelerde ve İzmir'deki ilgili devletlerin konsolosluk raporlarında bulduk. Şüphesiz bu olayı İzmir Şer'iyeye Sicilleri'nden de araştırmak çok yararlı olurdu. Üzüntüyle belirtmek gerekirken 1270 (1853-4) yılından önceki devri kapsayan İzmir Şer'iyeye Sicilleri'nin bir yangında yok olduğu, beraberinde de İzmir ve civarıyla ilgili çok değerli bilgilerin kaybolduğu acı bir gerçektir. Diğer yandan, 1211-12 yıllarını içine alan 233 no'lu Manisa Şer'iy-

(2) Ahmed Cevdet, Tarih-i Cevdet, VI, 2. tab, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1309 s. 235, 387; 1298 tarihli Aydın Vilâyeti Sainamesi'nin 25. sayfasında bu olaydan kısaca bahsedilmiş, yalnız «1211 Zantaluların İzmir'deki Fesadı» ibaresi ile yetinilmiştir.

(3) İstanbul Başbakanlık Arşivi, Mühimme Defteri, no. 203 (Kısaca M. D.).

(4) Hatt-ı Hümayun Tasnifi'nin (Kısaca H. H. T.) no. 8784'de yalnızca bu olayla ilgili on adet belge olması dikkatimizi çeken ilk husus olmuştur.

ye Sicili'nde olayla ilgili ve Karaosmanoğlu Hüseyin Ağa'ya gönderilmiş bir belge kaydının bulunmaması şaşırtıcıdır.

Gerçekte bu konuyla ilgilenmemizin sebebi İzmir tarihi üzerine adı geçen arşivde yaptığımız çalışmalar sırasında bu olayla ilgili pek çok ve ayrıntıları kaydeden belgeler ile karşılaşmamız oldu. Arşivde bulup incelediğimiz belgeler, İzmir'deki bu olayın geniş kapsamlı olduğunu, kozmopolit bir yapıya sahip olan şehir nüfusunun kendi içinde ve dışarıdan gelenlerle çatışmaya girebildiklerini, şehirdeki düzeni ve yoğun ticareti muhafaza etmenin ne kadar güç olduğunu, şehir yaşamı ve ticareti için yıkıcı etkisi olan bu tip olayların diğer Osmanlı liman şehirlerinde tekrarlanmaması için Osmanlı hükümetinin önlemler aldığını açıkça gözler önüne sermektedir.

Türk-İslâm ve Hıristiyan etnik grupları arasında çıkan 1797 olayı zamanında bastırılmayarak büyümüş İzmir'in deniz kıyısındaki ticaret ve iş merkezi olan Frenk Mahallesi'nin büyük bir bölümü yakılmış ve belgelerde «İzmir İhtilâli» olarak tasvir edilen bu olay büyük bir şehir isyanı halini almıştır.

I

İZMİR'İN OLAYDAN ÖNCEKİ DURUMU

Olaydan altı ay kadar önce İzmir şehir yöneticilerine İstanbul'dan gönderilen bir hüküm bize şehirle ilgili genel bilgiler vermektedir(5). Belgede belirtildiğine göre, İzmir kadısı'nın İstanbul'a gönderdiği ilâmda Isklavon, Zanteli, Kefalonyalı ve Hırvat taifesinin(6) bir süreden beri İzmir'deki sayıları bir hayli artmıştı. Venedik uyruklu olan tayfalardan bazıları ticaretle uğraşırken büyük bir kısmı da gece ve gündüz silâhlarıyla dolaşıyor, şehir ve civarında bulunan ve ticaretle uğraşanların mallarını ücret ödmeden zorbalıkla alıyorlardı. Bağlı oldukları İzmir konsolosuna dahi itaat etmeyen bu silâhlı grup, bir defasında şehirde yangın çıkartmaya teşebbüs etmiş olmaları yanında Giritli iki kişiyi yaralamış ve bunlardan birisi

(5) M.D., no. 203, s. 58. İstanbuldan İzmir Mollasına, Voyvodasına, Zabitan ve İş erlerine yazılan hüküm.

(6) Venedik gemilerinde çalışan ve İzmir'deki olaya sebep olup sık sık arşiv belgelerinde adı geçen bu gruplardan Isklaven veya Isklavon'lar, bugünkü Yugoslavya'nın Slovenya'dan, Zantelü'ler Zanta adasından, Kefalonya'lılar aynı ismi taşıyan adadan, Hırvatlar ise Hırvatistan bölgelerinden gelen tayfalardı.

ölmüştü. Saldırıya uğrayanların yakınları ve yoldaşları misilleme yaparak intikam almaya kalkınca İzmir'deki görevli yeniçeri subayları çıkabilecek bir olayı güçlkle önlemişlerdi(7). İzmir şehir yöneticilerinin dikkati bu olaya çekilmiş, önlem alınmadığı sürece kontrol edilemeyen ve çeşitli etnik gruplardan oluşan bu Venedik gemicileri İzmir şehrinde ve civarında huzuru ve güvenliği bozacakları ve hatta büyük bir olaya neden olabilecekleri kanısını uyandırmıştı(8). Bu gruplara karşı bir asimilasyon siyaseti güttüğü anlaşılan İstanbul hükümeti tarafından Haziran 1791'de gönderilen bir fermanda Osmanlı ülkesinde ticaret yapan ve yerleşerek tarımla uğraşan Venedik uyruklularından haraç alınmamasıyla ilgili bir ahidname'nin Venediklilere verildiği belirtilmiştir. Bu izin gereğince Venedik uyrukluları Osmanlı ülkesinde bakkalık, madrabazlık, sebzeçilik, kayıkçılık ve bahçevanlık yapmaya ve geçimlerini bu yolla sağlamaya başlamışlardır(9). Daha sonra Haziran 1794'de İzmir yöneticilerine bir emir gönderilmiş, İzmir'de bulunan Venedik Hırvatlarının İstanbul Boğazı ve Galata'daki eski işlerine (bahçevanlık) geri gönderilmesi istenmiştir. Bu durum ayrıca İstanbul'daki Venedik elçisine bildirilmişti(10). Ayrıca, Venedik himayesinde olupta Osmanlı ülkesinde çalışmak isteyenlerin patent almaları gerektiği vurgulanarak patentli olmayanlar hakkında gerekli işlem yapılacağı Osmanlı hükümetince açıklanmıştır(11). Bunun üzerine harekete geçen Venedik elçisi İzmir konsolosu ile temasa geçerek kısa bir sürede şehirde bulunan otuz patentli Hırvat'ın isimlerini içeren defteri

(7) M.D., no. 203, s. 58.

(8) Ay. yer. Belgelerde tespit ettiğimiz şehir yöneticileri ve ileri gelenleri şunlardır: Kadı Mehmed Emin Efendi, Voyvoda Buldanlı Osman Efendi, Mütesellim, Serdar (yeniçeri baş zabiti), Kâtipzâde Osman Efendi (ayan) Osmanzâde Osman Efendi (ayan), Cebbanzâde Mehmed Efendi (ayan), Osmanzâde Osman Efendi (ayan); Cevdet Dahiliye Tasnifi, (Kısaca C.D.T.), no. 16262, 9 Ca 1211/10 Kasım 1797 tarihli belgede kadının adı ünvanıyla birlikte Hatipzâde Esseyid Mehmed Efendi olarak geçer.

(9) Osmanlı Hükümeti'nin bu davranışını iki faktörün etkilediği düşünülebilir. Birincisi III. Selim'in tahta geçmesiyle devlet hazinesine gelir sağlayan ticaret merkezlerinde problem olabilecek grupları Osmanlı toplumu içinde eritmek siyaseti, diğeri ise Venedik Devleti'nin sonunun görünmesi ile ticaretle uğraşan Venedik gemicilerine bazı haklar vererek onları yararlı hale getirmek isteği.

(10) M.D., no. 203, s. 58.

(11) Belgelerde patentli veya patentalu olarak geçmekte olup tâbiyete geçme veya ülkeye yerleşme ve çalışma izni verilmiş kişi anlamına gelmektedir. Redhouse Yeni İngilizce-Türkçe Sözlük, İstanbul 1968, s. 921.

Divan-ı Hümayun kalemine vermişti.

İzmir gibi işlek bir ticaret şehrinde güveni sağlama hususunda kararlı görünen Osmanlı hükümeti bazı nizamnameler koymuş ve bunların titizlikle uygulanması gereğini şehir yöneticilerine bildirmişti. Şehirde ticareti, hayat düzenini ve güvenliği sarsabilecek ve uyulması gerekli hususlar genelde şunlardır :

1— Venedik konsolosunun kefil olmadığı kimseler nizamlara ve yasaklara uymayı kabul ederlerse İzmir'de kalacaklar, etmezlerse ülke dışına çıkarılacaktı.

2— Şehirde ve civarda kesinlikle silâhli gezilmeyecektir.

3— Hırvat'lar ve diğerleri İslâm ve Hıristiyan Osmanlı teb'asının gittiği kahvehane ve şerbethanelerde geceleyemeyecek.

4— Adı geçenler buralarda kendilerine ait sandık ve yatak bulduramayacak. Bu yerlerin sahipleri onları kabul ederlerse dük-kân veya ticarethaneleri kapatılacaktı.

5— Venedik gemileriyle İzmir'e gelen gemici tayfası âlât-ı harp ile karaya çıkmayacak, eğer çıkarsa gece dışarda kalmayıp gemisine dönecek(12).

Bu kurallara karşı hareket edenler ve müste'men(13) grubu da silâhları ile gezmeyecek ve birbirleriyle münakaşa ve düşmanlık etmekten kendilerini uzak tutacaklar, aksi halde onlar da gerekli cezalara çarptırılacaklardı(14). Böylece İzmir'de huzur ve sukunet sağlanmış gibi görünüyordu. Ancak, kısa bir süre devam ettiği anlaşılan sukunetin tekrar bozulduğu anlaşılmaktadır. Elde bulunan diğer bir belgeye göre İzmir'deki Iskloven ve Zanta'lı tayfalar kurallar dışı ve serkeşhane hareketlerine devam etmişlerdi. Bu grup için konulmuş olan nizamlara dikkatle uymaları gerektiği 1796 yılında Kaptan Paşa(15) donanması ile İzmir'e geldiğinde bazı nizamın uygulanması ile ilgili **buyrultu** verdiği bilinmektedir. Diğer taraftan İzmir kadısı bu konuyla ilgili olarak İstanbul'a bir **ilâm** göndermiş

---

(12) M.D., no. 203, s. 58.

(13) Müste'men veya Müste'min Osmanlı ülkesine çeşitli amaçlarla gelen yabancılara, çoğu defa Hıristiyan tüccar için kullanılan bir tabirdir.

(14) M.D., no. 203, s. 58.

(15) Tayazâde Damad Küçük Hüseyin Paşa, 17 Recep 1206/11Mart 1792 ile 21 Şaban 1218/7 Aralık 1803 tarihleri arasında onbir yıldan fazla Kaptan-ı Derya'lık görevini yürütmüştür. İ. H. Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, VI. Cilt, İstanbul: Türkiye Basımevi, 1961, s. 384; **İlâveli Esmârü't-Tevârih ma'zeyl**, 1295, s. 47'de Küçük Hüseyin Paşa olarak geçmektedir.

ve sonuçta özel bir emir çıkarılmıştı(16). Konuyla ilgili bilgi veren bir başka belge de bu sıralarda asayiş probleminin İzmir'de var olduğu, Venedikli'ye tâbi Zenta'lı, Isklovan, Kefalonya'lı, Hırvat diğer bir deyimle «Körfezli» olan yabancıların bir kaç yıldan beridir gerek İzmir'in gerekse diğer liman şehirlerindeki İslâm halkına ve reayasına tecavüz hareketlerinde bulduklarını kaydetmektedir(17). Bu durum İzmir'de oluşmuş olan gergin havayı daha da gerginleştirmiş, kozmopolit olan İzmir'in sosyal yapısı daha büyük bir olayı huzursuz bir biçimde bekler bir duruma gelmişti.

II

OLAYIN SEBEPLERİ ve BAŞLAMASI

Şüphesiz, her olayda olduğu gibi 1797 olayında da bazı önemli sebepler vardır. Hemen hemen İzmir şehrinin önemli bir bölümünün ve ticaret merkezinin yakılıp kül olması, ev eşyalarının yanısıra depo ve mahzenlerdeki ticari malların yağma edilmesi, İstanbul hükümetine göre, İzmir'deki Osmanlı yetkililerinin hataları sonucu olmuştur. Yine Osmanlı hükümet yetkililerinin inancı odur ki bu olayın çıkmasında ve büyümesinde konulan nizamları uygulamayan ve düzeni korumakla görevli başta «zabitlerin» ve şehir yöneticilerinin kusuru büyük olmuştur. Bu durum İzmir yetkililerine gönderilen bir hükümde açıkça ifade edilmiştir :

...mecmu'-u müste'minan ve tüccâr olan medine-i İzmir'de bu derecelerde fesâd ve şekâvet ika'ına cesâret olunması zabitan-ı memleketin mücerred kusur ve rehâvet ve iğmâz ve batâet iktiza etmiş olduğu zâhir olmuş olmağla... (18)

Bu olayın çıkmasında kişisel bazı nedenlerin de olabileceği uzak bir ihtimal olarak görünmemektedir. Nitekim Mösyö P. Gout'da bulunduğu kaydedilen ve olaya görgü şahitliği yapmış olan Mösyö Tricon'un hazırladığı evrak olayın başka bir yönüne ışık tutmaktadır. Mösyö Tricon olayla ilgili raporunda şehirdeki korkunç anarşi ve arbedenin bu duruma gelmesinde Avrupalı'ları sevmeyen bir zat olan İzmir mütesellimi'nin etkisi olduğu kaydedilmiştir. Aynı kaynak bunun yanısıra olayın çıkışında Frenklerin etkisiyle Bornova

(17) C.D.T., no. 14850, 27 Şevval 1211/27 Nisan 1797 tarihli belge; C.D.T., no. 14774, Zilkade 1211/Mayıs 1797 tarihli belge.

(18) M.D., no. 203, s. 172, 8. ve 9. satırlar.

voyvodalığından uzaklaştırıldığı için intikam hırsı ile dolu olan Balıkcıbaşı Mehmed Ağa'nın rolü ve etkisi olduğunu iddia etmektedir(19).

Başka bir belge de bu olayın sebebini yalnızca bir yenicerinin öldürülmesine bağlamanın doğru olmayacağı vurgulanmış ve İzmir'de olay için gerekli tüm ortamın uzun süreden beri hazır olduğu şöyle belirtilmiştir:

...kaldı ki bu fesâdın zuhûruna sebep müstakil yenicerinin katli olmayub çoktan berü eşkiyâ' beyninde kararâdâde olub bu güne icrâ-i mefsedet muzmerelerine yenicerinin katli bahâne ittihâz olunduğu(20)...

Bütün bunların yanında şehrin ticaret sebebiyle zenginliği, genelde yenicerilerin huzursuzluğu, Venedik uyruklu Adriyatik Körfezi tayfalarının, büyük bir ihtimalle ekonomik nedenlerle İzmir ve civarında birikmesi 1797 olayı'nın tüm şartlarının oluştuğunu göstermektedir. Bir olayın patlak vermesi için ortam artık hazır olup yalnız bir kıvılcım veya bir pretext yeterliydi.

Öyle anlaşılıyor ki ülkelerinden Osmanlı şehirlerinde gösteri yapmak için gelmiş olan Avusturya konsolosluğunun himayesi altında(21) içlerinde dört-beş kadının da bulunduğu bir canbaz grubu 1211 senesi Ramazan ayı ortalarında (Mart 1797) İzmir'e gelmiş, Frenk Mahallesi dışında Gürler veya Güller Köprüsü'nün yakınında bir bahçede kurdukları «canbazhane» de gösterilerine başlamışlardır(22). Durumu öğrenen İzmir voyvodası Buldanlı Osman Efen-

---

(19) B.F. Stars (aynen) ve İkonomos, İzmir Hakkında Tetkikat, ter. Arapzâde Cevdet, İzmir: Marifet Matbaası, 1932, s. 262; C.D.T., 14720 no'lu belgede bir önceki sene(1796) Bornova Voyvodası olan Mehmet Ağa'nın Frenklerle arasında anlaşmazlık olduğu kaydedilmekte ancak İzmir olayı ile kesinlikle ilgisi ve bilgisi olmadığı belirtilmektedir. Frenklerin, Mehmet Ağa'nın kıtale katıldığı ve ateş ederek bazı «keferenin» katlinde ilgisi olduğu iddia ve şikâyeti üzerine Karaosmanzâde tarafından yakalanıp hapsedildiği, oysaki İslâm ve reaya'dan hiç kimsenin böyle suçlamalar yapmadığını da aynı belge kaydetmektedir.

(20) H.H.T., no. 3278, 28 Şevval 1211/28 Nisan 1797 tarihli İzmir Rus Konsolosu'nun İstanbul'daki elçisine yazdığı mektup, 7. ve 8. satırlar.

(21) H.H.T., no. 8784 D, 12 ve 15 (Şevval) 1211/11 ve 14 (Nisan) 1797 tarihli Fransız Konsolosunun iki adet kâğıt tercümesi. Bkz. Belge I.

(22) Belgeler Canbazhanenin kuruluşu ve olayın başlaması ile ilgili değişik tarihler vermekte olup genellikle 14 Ramazan 1211/13 Mart 1797 tarihini gösterirler. H.H.T., no. 8805; H.H.T. no. 8784 G, 10 Şevval 1211 tarihli belge 16 Ramazan 1211/15 Mart 1211 tarihini verirken; H.H.T., no. 8784 A'da İzmir

di. Avusturya Konsolosluğu tercümanını çağırıp kendisine bu hareketin bir olaya sebep olabileceğini ve bunun için canbazhanenin kurulmasına «bu makule hareket badi-i fitne ve fesattır» diyerek izin vermediğini bildirmiş ancak bu ikaz bir sonuç getirmemiştir(23). İzmir'de yaşayan Avrupalı'lar, reaya ve bazı müslümanlar tarafından büyük ilgi gördüğü anlaşılan canbazhaneye giriş Frenk adeti üzere ücretli olup kapıda Venedik konsolosunun bir yasakçısı görevlendirilmişti(24), Venedik tebasından bazı Iskloven(25), Zantalı ve Hırvat gemicileri canbazhaneye ücret ödmeden zorla girmek istedikleri zaman kapıdaki Venedik yasakçısı(26) yeniçeri Bilâl görevi gereği onlara «para ver de öyle gir!» diyerek engel olmuştur. Bunun üzerine hemen gidip 10-15 «ayakdaşı» ile pürsilâh geri gelen Venedik gemicisi bir silâh çeşidi olan piştov veya karabina ile Bilâl'i vurmuş, birkaç kişiyi de yaralayınca canbazhanedeki seyirci dağılmıştır(27). Yasakçının öldürülmesi İzmir'deki huzursuz orta-

Voyvodası olayı 17 Ramazan 1211/16 Mart saat 2'de olduğunu kaydeder; Ahmed Cevdet, a.g.e., s. 235; B. F. Slaars ve Ikonomos, a.g.e., s. 261. Yazar bu olayın 13-15 Mart 1797 tarihleri arasında olduğunu yazar.

- (23) H.H.T., no. 8784 A, 5 Şevval 1211/5 Nisan 1797 tarihli İzmir voyvodası Osman Efendi'nin Kaptan Paşa'ya gönderdiği olayla ilgili yazı; H.H.T., no. 8784 C, 6 Şevval 1211/6 Nisan 1797; M.D., no. 203, s. 172 Evail-i Şevval 1211/Nisan başı 1797; M. D. no. 203, s. 228; C. D. T., no. 14720, 10 Zilkade 1211/7 Mayıs 1797.
- (24) H.H.T., no. 8784 D. Bu belge «...Nemçe konsolosunun zir-i himâyetinde olan bazı canbaz lehv ve laib edüb Frenk âdeli üzere her seyirci temaşâgâhı kabîl-duhûl semen-i ma'bûdi edâ edüb kimesneyi semen-i mezkûru edâ etmeyince kabul etmemek şartıyla mahall-i mezkûrun kapısında Venedik Baylosunun bir nefer yasakçısı nasb ve ta'yin olunduğu...» ifadesi vardır.
- (25) H.H.T. no. 8605'de bu tabir şöyle açıklanır: «Iskloven denilen taife Dersa'â-dette Boğaziçinde bazen bahçevanlık eden Venediğe tâbi Hırvat taifesi olmağla...» Bir belgede, H.H.T., no. 8784 C, bu tabir Isklagon, diğerinde ise, H.H.T., no. 8784 A, Isklaven olarak geçer.
- (26) Yasakçı, muhafaza memuru ve konsolosluklarda çalışan kavas anlamındadır. 1839 Tanzimat Fermanı'ndan sonra bu tabirin yerini kavas deyimi almış ve saltanatın sonuna kadar sürmüştür. M.Z. Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, III, İstanbul: Maarif Basımevi, 1954, s. 606; H.H.T., no. 8784 G 10 Şevval 1211/10 Nisan 1797 tarihli belgede yasakçının ismi Bilâl olarak kaydedilmiştir: Genellikle her konsoloslukta iki yasakçı bulunurdu. M.D., no. 203, s. 229.
- (27) C.D.T., no. 14720. Bu belge İzmir Efrenc gümrükçüsü olup mazulen İstan-

mın alevlenmesi için bir kıvılcım etkisi yapmıştı.

Bu durum üzerine yasakçı'nın bağlı olduğu yeniçeri ortası hemen toplanıp önce Venedik sonra da Rus konsolosluğuna gidip katilin kendilerine teslim edilmesini talep ederler. İki cevabında «Katil—i mersum Venediklüdür. Lâkin Moskov gemisine mellah yazılmağla ancak Moskov konsolosu anı ele getirtebilir.» diyerek özür dilemiştir. Bu defa yeniçeri grubu Rus konsolosluğuna aynı amaçla gittiğinde aldıkları cevap «Matlubunuz olan herif Venediklüdür. Bana muti değildir.» olmuştur(28). Her iki konsolosluktan da doyuruca cevap alamayan yasakçı'nın «yoldaşları» son çareyi İzmir kadısına gidip durumu anlatmakta bulmuşlardır. Durumun nazikliğini sezdiği anlaşılan kadı, hemer İzmirdeki tüm konsolosların gece yarısı olmasına rağmen kadılığa davet etmiştir. Bu arada şehrin mütesellim'ine ve vilâyet ayanına da haber verilip divana gelmeleri sağlanmıştır(29). Olağan üstü olan bu toplantıda durum enine boyuna tartışılmış, kadı ve şehrin yöneticileri fikirlerini şöyle özetlemişlerdir :

Ocaklu kâtili ister ve eğer üç gün zarfında teslim olunmaz ise cümlesi ayağa kalkub Frenk Mahallesi'ni ih-râk bi'n-nâr edecekleri mukarrerdir ve biz anı zabt ve men'e kâdir değiliz. Fimâba'ad her ne ki olur ise konsoloslarınız bilürler. Bir [Biz] her halden el yuyub e-tek silkmışiz(30).

Bu toplantıda en azından temsilci bulundurduğu anlaşılan yeniçeriler, katilin kadılık kanalıyla yakalanmasını talep etmişler, «Eğer muhakfet ederler ise bizlere bir ilâm şer'i veresiz» diyerek bu konuda kararlı olduklarını belirtmişlerdir(31).

Bu gece yarısı toplantısında daha büyük bir olay çıkmaması için yeniçerinin katilinin hemen bulunup adalete teslim edilmesi hususunda şehrin ileri gelenleri kararlı olduklarını açıklamışlardır. Bu sert tutum üzerine toplantıya katılan tüm konsolos tercümanları

---

bul'a giden Bekir Efendi tarafından gönderilmiştir. Bu belgede yasakçının karabina ile vurulduğu ancak H.H.T. no. 8784 D'de ise piştov kullanıldığını kaydeder; H.H.T., no. 8784 C'de yeniçerinin katli sırasında 5-6 kişinin de yaralandığından söz eder.

(28) H.H.T., no. 8784 D

(29) H.H.T., no. 8784 A; H.H.T., no. 8784 D

(30) H.H.T., no. 8784 D, 10 ve 12. satırlar arası.

(31) H.H.T., no. 8784 B. İzmir ileri gelenlerinden Osmanzâde Elhac Osman Efendi'nin Kaptan Paşa'ya gönderdiği arıza.

«varalım konsoloslarımıza ifade edelim» diyerek dağılmışlardı. Aynı gece İzmir kadılığında İstanbul hükümetine durumu ifade eden ifâm hazırlanırken konsolosluk yasakçıları gelip «sabah kuşluk vaktine değin tehir olunsun, gelür hakikatini ihbar ederiz» diye haber getirerek kadiya güvence vermek istemişlerdir(32). Belgeler olayla ilgili bilgiler vermekte ancak yazılanlardan olayın kesin olarak ne zaman başlayıp ne zaman sona erdiğini çıkarmak çok güçtür. Bununla birlikte Bilâl'in vurulmasından çok etkilenmiş görünen yeniçeri ocağının 31. ortasına mensup arkadaşları ve diğer yeniçeriler ilgili zabıtlere giderek «Bizim yoldaşımız helâk oldu, elbette katili isteriz» ifadesiyle kararlı olduklarını göstermişlerdi. Bu durum üzerine harekete geçen ilgililer tercümanlar vasıtasıyla Venedik konsolosuna haber göndermişler ancak «bugün, yarın buluruz» diyerek yeniçeriler oyalanmış ve sonra da «encamında bulamadık» diye haber göndermişlerdir(33).

Sabırları taşmış olan yeniçeriler tüm girişimlerinden bir sonuç çıkmadığını görünce büyük bir grup halinde birleşerek silâhlanmışlardı(34). Ramazan'ın 18. günü yani 15 Mart 1797'de öğleden sonra saat 1'e kadar hiç bir haber çıkmayınca Bilâl'in arkadaşlarından Şekerçi İsmail ve Yasakçı Hasan önderliğinde yukarıda bahsedilen yeniçeri ve kalyoncu grubuyla Frenk Mahallesinde —bugünkü Alsancağ— Venedik'e tâbi Zantalı, Iskloven ve Hırvatların büyük bir kalabalık halinde toplandıkları Sakız Hanı'na gidip katili teslim etme hususunda büyük bir inat ve direnç gösteren bu gruba yeniçeriler «Katil-i mesfuru bize viresiz» diyerek saat 2'de tüfenk ve karabina atışlarıyla karşılıklı muharebe başlamış ve bu arada bir kaç yeniçeri ölmüştür(35).

III

OLAYIN GELİŞMESİ ve ŞEHİRE YAYILMASI

Sakız Hanı önünde iki hasım kalabalık oluşturmuş olan yeniçeriler «Katil-i mesfuru bize viresiz» diyerek saat 2'de tüfenk ve kara-

(32) H.H.T., no. 8784 C. İzmir ileri gelenlerinden Cebbanzâde Mehmed Efendi'nin Kaptan paşa'ya gönderdiği arıza.

(33) C.D.T., no. 14720, 10 Zilkade 1211/7 Mayıs 1797 tarihli hülâsa.

(34) Ay. yer.

(35) H.H.T., no. 8784 A; H.H.T., no 8784 B; H.H.T., no. 8784 C; H.H.T., no. 8784 G. Son belge Sakız Hanı'nda 1000 kadar Iskloven toplandığını kaydeder; C.D.T., no. 74720 ise yeniçerilerin sayısının 1000-1500 kadar olduğunu yazar.

şehirde büyük boyutlara ulaşmasında bir kıskırtma ve körükleme etkisi yapmıştır. Bu olayın yarattığı şok etkisi «İskloven taifesinin ehl-i İslâma hücumu var imiş!» sloganıyla daha da büyümüş ve hemen şehrin İslâm ve işsiz-gücsüz takımı silâhlanarak «dehşet ve vahşet» hisleri kabarmış olarak olay yerinde toplanmışlardır. Şehrin güvenliği ile sorumlu olan İzmir voyvodası asayişin kontrolden çıkma noktasına geldiğini görünce, —kadı, ayan reisi ve diğer ayanların desteğine rağmen— bu olayın kontrolüne tüm imkân ve gücüyle çalışmış olmakla birlikte durumun kontrolden çıkmasına engel olamamıştır(36).

Sakız Hanı'nda kendilerini güvende hissetmeyen denizciler çareyi bu hanı ateşe vermekte bulmuşlardı. Hanın ön kapısı yanarken kendileri arka kapıdan çıkmışlardı(37). Artık şehre tam anlamıyla bir anarşi ve karışıklık ve birbiriyle muharebe eden iki büyük silâhlı grup hakimdir. Hasımlarının adı geçen handan çıktığını gören yeniçeriler, onların üzerlerine, İskele tarafına doğru geçmek istediklerinde limanda demirli bulunan iki Venedik gemisinden(38) yeniçeriler ve şehrin üzerine top ve kurşun ateşi başlatılarak sahile doğru gelmekte olan yeniçeri grubu durdurulmuştu. Ancak bu sırada Efrencü gümrükçüsünün bir hademesinin öldürülüp çukadarının yaralandığını, İslâm halktan ve reayadan onbeş kişinin(39) kazaya uğradığını gören silâhlı yeniçeri grubu Üçyol ağzından Frenk Mahallesi'ne sokulmanın imkânsızlığını anladılar. İskloven tayfası elindeki Venedik gemilerinin top ve tüfekleri menzili içindeki şehrin kıyı bölgesine silâhlı yeniçeri grubundan kimse yaşamadığından Venedik tayfaları bu bölgedeki tüccara ait ticaret mallarını yağma etmeğe başladılar(40).

İsklovenlerin bu yağması ve eşyaların ve malların sandallarla gemilerine taşınması bir gün bir gece sürmüştür. İki-üç yüz İskloven taifesi, gemi kaptanları başta olmak üzere İzmir'de yaşayan Frenk, müste'men, konsolos ve bezirganların mal ve eşyalarını yağma etmekten çekinmemiş bu arada 30-40 İzmir reayasını da katletmişlerdir(41). İzmir'deki Avrupalı ve yerli Hıristiyanlara karşı yapılan bu hareketten sonra Venedik gemicilerinin esas amaçları-

(36) H.H.T., no. 8784 A .

(37) H.H.T., no. 8784 C; H.H.T., no. 8784 D

(38) H.H.T., no. 8805 Telhis.

(39) Ay. yer.

(40) H.H.T., no. 8784 C

(41) H.H.T., no. 14720

nın ekonomik ve ticarî yönden zengin olan İzmir'i yağmalamak olduğu ortaya çıkmıştı.

Diğer yandan, Venediklilerin İzmir'e karşı yaptıkları top ve tüfek atışlarından olumsuz yönde çok etkilendiği anlaşılan silâhli yeniçeri ve kalyoncu grubu Ateş! Ateş! diye bağırarak Frenk Mahallesindeki binaları ateşe vermeğe ve reayadan bazılarını öldürmeğe başladılar. İsyancı liderlerinden Lüleci Arap ve Yasakçı İsmail Sakız Hanı'nın üst kısmındaki bir aşçı dükkânını ateşe verdiler(42). Artık şehir, silâhli İslâm grubunun da katıldığı yağma, isyan ve kıtal içindeydi. Tamamen kontrol dışı ve toplu olarak hareket eden yeniçeriler rast geldikleri Rum ve diğerlerini katletmeğe başladılar. Bu karışıklık ve anarşi ortamında birkaç yüz reaya öldürülmüş oldu. Durumun nazikliğini gören Avrupalılar limandaki demirli gemilere kaçıp sığınmak zorunda kaldılar.

Yangının başlamasından sonra esmeğe başlayan Güney rüzgârı (Lodos) yangının tüm Frenk Mahallesine yayılmasında büyük bir etken oldu(43). Yangının başlangıcında Fransız konsolosu Mösyö de Chomond sokakta idi. O sırada İzmir'de bulunan Mösyö Joseph Henrik de Strasbourg adındaki Fransız subayı yardımıyla Fransız Tulumba teşkilâtı yangını söndürmeye çalışıyordu. Yeniçeriler bu tulumbacılar üzerine de ateş açınca(44) bir Rum yaralanmış diğeri de ölmüştü. Tüm çabaların boşa gittiğini gören Mösyö de Chomond konsoloshanesine çekildi. Az sonra kendi binası da yandı(45). Bunun üzerine Fransızlar, limanda demirli bulunan tek Fransız gemisine sığındılar.

Bir Fransız kaynağına göre bir kör dilenci ve seksenlik bir Rum papazı isyanın ilk kurbanları oldular. Bu sırada bir Rum okulu, içindeki altmış kadar öğrencisi ile birlikte yandı(46). Bu büyük yangın ve şehir muharebesi sırasında 25-30 kadar reayanın öldürüldüğünü kaydeden belgeler, bunun yanında «...havflarından nâşi taşra çıkamayub buldukları mahalde mahruk ve mikdar ve adedleri dah. mütehakkik ve zahir olmadığı»nı vurgularlar(47).

İzmir Rus konsolosunun İstanbul'daki elçisine gönderdiği olayla

---

(42) H.H.T., no. 8784 C; H.H.T., no. 8784 G

(43) B. F. Slaars ve İkonomos, a.g.e., s. 261—62; H.H.T., no. 8784 D'de güney rüzgârı Lodos olarak geçmektedir.

(44) H.H.T., no. 8784 D

(45) B.F. Slaars ve İkonomos, a.g.e., s. 12; H.H.T., no. 8784 D

(46) B.F. Slaars ve İkonomos, a.g.e., s. 263

(47) H.H.T., no. 8784 A, B, C, ve G.

ilgili raporun (48) tercümesi, olayın başka bir yönünü açıklaması açısından ilginçtir. Rapora göre Rus konsolosu, ailesi ve çocuklarıyla birlikte Canbazhanede oynanan «komediye»ye gitmiş ve raporunu olaydan kurtulup gemiye çekildiğinde yazmıştır. Konsolos raporunda, Venedik konsolosunun isyancı yeniçerileri yanıltmak için katilin Rus uyruklu olduğunu yaydığını, gerçeğin bunun tam tersi olduğu anlaşılmasına rağmen yeniçerilere söz etki etmez olduğunu, yine Venedik yasakçısının tahrikiyle yeniçerilerin Ramazan'ın 15. günü (12 Mart) Rus Konsolosluğu'na üç defa yaptıkları hücumların yardım ve bahşış gücü ile püskürtüldüğünü, dördüncü hamlede konsolosluk kapısının açıldığını görünce sandala binerek bir İspanyol gemisine kaçtığını ve şimdi orada bulunduğunu kaydetmektedir. Diğer yandan, aynı raporun belirttiğine göre, Venedik konsolosu sabahleyin bir Venedik gemisine sığındığı için yeniçeriler konsoloslukta kimseyi bulamamışlardır. Bu andan yani Ramazan'ın 16'sından (13 Mart) itibaren yeniçeriler de bu kargaşalık içinde bir çok halkı ve reayayı kılıçlarıyla katli edip Frenk ve Ermeni Mahallerini yakmışlardır.

Yabancı kaynakların reayanın katlinde asıl sorumlular olarak yeniçerileri göstermiş olmalarına rağmen yabancı tüccar ve reayanın malını gasp eden Venedikli gemicilerin bu olay esnasında katli olayına karışmış oldukları açıkça ortaya çıkmaktadır. Ancak detaylı bilgiler için elimizde kaynak bulunmamaktadır.

Yangının onsekiz saat sürdüğünü ve kendiliğinden söndüğünü kaydeden belgeler (49) dokuz konsolosluk binası ile birlikte Frenk Mahallesinin yandığını kaydetmektedirler. Yangın güney—batı'dan kuzey-doğu yönüne doğru iki koldan yayılmış ve genişlemiştir. I. Kol: St. Polykarp Kilisesinin batısında bulunan Üçyol ağzındaki Sakız Hanı'ndan (50) yalı boyunca ilerleyerek Fasulye Çeşmesi'nde son bulmuş, II. Kol Üçyol ağzında aşçı dükkanından Derviş Ağa Hanı, (51),

(48) H.H.T., no. 8784 H. 1211 tarihli kayıt tercümesi. Bkz. Belge II.

(49) H.H.T., no. 8784 B'de yangının 16 saat sürdüğü kaydedilirken, H.H.T., 8784 H'deki İzmir Rus Konsolosu'nun İstanbul'daki elçisine gönderdiği raporun tercümesinde yangın süresi 22 saat olarak verilir. Ancak diğer belgelerde bu süre 18 saat olarak geçer. H.H.T., no. 8784 D, G; Ahmed Cevdet, a.g.e., s. 235.

(50) M. Münir Aktepe, «İzmir Hanları ve Çarşıları Hakkında Ön Bilgi», Tarih Dergisi, 25 (Mart 1971), İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1971, s. 143; W. Müller-Wiener, «Der Bazar von İzmir», Mitteilungen der Fränkischen Geographischen Gesellschaft, Erlangen 1982, s. 453.

(51) M. Münir Aktepe, a.g.e., s. 122; W. Müller-Wiener, a.g.e., s. 448.

Çamur Hanı(52) hizasından ispitaliye (Hastane) ve Katırcı Sokağına kadar gitmişti. Yukarıda belirtilen bölgenin tümünün ve Ermeni Mahallesi'nin büyük bir kısmın yandığını işaret eden aynı belgeler, yangından kaçan genç ve masum reayanın yakalanıp pazarlarda satıldığını, (53) bu yangın ve kıtal esnasında binden fazla reayanın telef olduğunu kaydetmişlerdir. (54)

Diğer yandan «yekdil ve yekcihet» olmuş Iskloven, Hırvat ve Zantali grubu Frenk Mahallesi'ndeki mahzenlerde ve hanlarda buldukları eşya ve parayı yağma ederek gemilerine naklederken bazıları da paralı tüccara baskı yaparak «sandık sadık akçelerini alub gemilerine götürdükleri»ni bir belgeden öğreniyoruz. (55) Ayrıca bu yangında yağmalanan ve yok olan binaların ve odaların sayısı 1500 olup yalnızca 3000'den fazla dükkan kül olmuştur. (56)

Doğal olarak İzmir'de tacir ve ticaretten eser kalmamıştır. İzmir Fransız konsolosu, Fransız elçisinden acilen otuz kese akçe yardım istemiştir. İzmir'deki Fransızlar Osmanlı Devleti'nden zararın tazmin edileceği ümitleri belirtirlerken İzmir'de düzeni sağlamak için karadan Karaosman-zâde ve denizden de Kaptan Paşa'nın gönderilmesi gerektiğini önemle vurgulamışlardır.

IV

İSYANIN SONA ERMESİ ve ALINAN ÖNLEMLER

Bütün bu kargaşa, yangın, kıtal ve yağmadan sonra İzmir şehri sanki büyük bir fırtınada harap olmuş ancak su üstünde kalmayı başarmış bir gemi görünümünü andırıyordu.

İzmir olayı hakkında Kaptan Paşa'nın tezkeresi ile İzmir'den gönderilen Rumca evrak tercümelerinin ve bilirkişilerin soruşturma sonucu hazırladıkları raporları okuyan Osmanlı Padişahı III. Selim'in Lir telhis'in üzerine bizzat yazdığı şu satırlar olay hakkında kendi görüşünü ve verdiği emirleri yansıtmaya açısından ilginçtir :

(52) W. Müller-Wiener, Ay. yer.

(53) H.H.T., no. 8784 D. Belgede «...ihrâkdan firâr eden reâyâyı fukarânın kimi hedef-i tüfenk endâzân kimi tu'me-i şimşir-i bi anân olub emred ve ma'sümları pazara götürülüb fûrûht olunub...» ibaresi clayın ilginç bir yönünü açıkça yansıtmaktadır.

(54) H.H.T., no. 8784 D, G, H.

(55) H.H.T., no. 8784 G Takrir.

(56) H.H.T., no. 8784 D

Benim vezirim. Cümle kağıtları gördüm. Lâkin bu maddeyi ben âher mahallerden dahi işittim. Fena bir şey olmuş. Bunun beher hâl bir kavi nizâmına bakılmak ve böyle harekete sebep olanlar her kim olur ise olsun bi-eyyi-hâlin te'dib-i cezâları tertib olunmak lâzımdır ki bir dahi bir yerde böyle etmesinler. Bu yalnız Karaosmanzâde'lerin işi değildir. Elbette bu taraftan işe yarar muteber bir mübâşir ve Ocak'dan daire ağalarından bir mübâşir tayin olunsun ve Hirvatlara gereği gibi râbita verilsin ve gidecek mübâşirlere bi'n-nefs sen tenbih edesin. Bir sâat imhâl ve ihmâl olunmasın (57).

Bu büyük olay ve yangından sonra İzmir şehrinin ticaret ve iş bölgesi olan Frenk Mahallesiyle birlikte yerli ve yabancıların binaları, malları ve kıymetli eşyaları yanmış veya harap olmuş, sonuç olarak da İzmir'de tüccar ve ticaretten eser kalmamıştı (58). Eldeki kaynaklar şehirdeki maddi zarar ve kayıplarla ilgili kesin veya tahmini bir rakam vermemektedirler. Zararla ilgili geniş ve ayrıntılı bilgilerin, eğer varsa, ancak İzmir'deki Avrupa devletleri konsolosluklarının elçilerine yazdıkları geniş kapsamlı raporlardan çıkarılabileceğini tahmin etmekteyiz.

Yangın sırasında limanda demirli bulunan gemilere sığınmış olan Venedik konsolosu ve Venedik gemicilerinin hâlâ gemilerde olduğunu kaydeden bir belge, İzmir'deki konsolosların tümünün karaya çıkarak İzmir'in bir bölgesinde ve bazısının da Burunabad (Bornova) köyünde ikamet etmekte olduğunu belirtmektedir. (59) Venedik dışındaki diğer devlet konsolosları ve tüccarları kadı mahkemesinde şehrin bu perişan durumundan Venedik yetkililerini sorumlu tutup, mallarını yağma edenlerin Venedik tayfaları olduğunu ve onların gemilerinden karaya çıkmalarına rıza göstermediklerini ifade etmişlerdir. (60) Gerçeklere uygun olduğu anlaşılan bu istekler doğrultusunda içinde yağma malı olduğu bilinen Venedik gemilerinin Yenikale'den geçmelerine izin verilmemiş ve gerekli önlemler alınmıştır. (61)

---

(57) H.H.T., no. 8880, 5 Şevval 1211/15 Nisan 1797 tarihli belgenin sağ üst kısmında oniki satır olarak yazılmıştır.

(58) H.H.T., no. 8784 D

(59) H.H.T., no. 8784 G

(60) Ay. yer.

(61) H.H.T., no. 8805, 1211 tarihli belge; M.D., no. 203, s. 174; Ahmed Cevdet, a.g.e., s. 235.

Başta kadı ve voyvoda olmak üzere ilgililer ve İzmir olayını ve durumu bir rapor halinde Osmanlı hükümetine bildirmişlerdir. İstanbul'da ise durumu öğrenen birkaç devlet elçisinin tercümanları Reis Efendi'ye (62) gelip «İzmir'de şöyle bir hadise vuku'bulmuş hat-ta taife-i merkume esnayı harikde garet eyledikleri emvali sefinelere nakl etmek üzere imişler gerçi mahall-i merkumda olan konsoloslar taraflarından Karaosmanzâde'ye icaleten yazıldı. Lâkin devlet ca-nibinden memur olmadıkça şayet gelmez taraf-ı devlet-i aliyyeden mümaileyh Karaosmanzâde memur ve iktiza eder ise zikr olunan se-finelerin dahi tevkifleriçün tersane-i amireden bir sefine tayin kılın-masını elçiler rica eder.» şeklindeki ifadelerine karşılık olarak Reis Efendi aynen şu cevabı vermiştir: «Hadise-i merkume sizden evvel tahrirat vurduyla samia-i devlet-i aliyyeye reside olduğundan der-akeb mümaileyh Karaosmanzâde memur kılınub, iktiza eden ten-bihat kendiyeh tahrir ve tekid olundu.» (63)

Yukarıdaki diyolog örneğinden de anlaşılacağı gibi, İzmir'deki konsolosların sorunla ilgili olarak Manisa'daki Karaosmanoğlu Hüseyin Ağa'ya yazıp yardım istemeleri, bize en açık şekilde İzmir'de bir devlet otoritesi boşluğunu olduğunu, konsolosların öncelikle Osmanlı yetkililerinden değil de emrinde askerî güç bulunan bir ayandan yardım isteme gereği duyduklarını göstermektedir. Olayla ilgili ne yapılması gerektiğini de devletin Dışişlerine bakan bir yetkilisine rica olarak bildirmeleri de ayrıca üzerinde düşünülecek bir konu olup, yabancı elçilerin Osmanlıların bir iç meselesini çözmekte aciz kaldığını gösteren açık bir kanıt olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum, Fransa'nın bir Osmanlı ülkesi olan Mısır'ı 1798'de işgali arifesinde Osmanlı İmparatorluğunun iç işlerinin bir yönünü gösteren küçük ama önemli bir ibaredir.

Reis Efendi'nin de yukarıda belirttiği gibi İstanbul'daki Osmanlı yetkilileri harekete geçmişler ve olaya el koyması için Manisa'da bulunan Karaosmanoğlu Hüseyin Ağa'ya bir kaç **kaime** (yazı) yazmışlar, en kısa zamanda İzmir'e gidip problemi ortadan kaldırarak durumu düzeltmesi gerektiğini bildirmişlerdir. İzmir'deki olayın iç yüzünü öğrenmek, duruma göre önlem almak isteyen Osmanlı hükümeti Reis Efendi vasıtasıyla, İstanbul'daki Venedik Elçisi'ne baskı yaparak İzmir'deki Venedik konsolosuna yazdığı mektubun tercümesini Padişahın görmesi için elde etmişti (64).

(62) Reisü'l-Küttâb 1835/6'ya kadar Divân-ı Hümâyûn kâtiplerinin başkanı olup Dışişleri Bakanlığı yerinde kullanılmış bir deyimdir.

(63) H.H.T., no. 8805

(64) H.H.T., no. 8889, 8 Şevval 1211/18 Nisan 1797 tarihli telhis.

Ayrıca Osmanlı hükümeti olayın soruşturması ve daha önce görevlendirilen Karaosmanoğlu'na yardım için dürüst ve becerikli mübaşirler (65) tayin edilmişti. Bu iş için devlet tarafından görevlendirilenler şunlardır : 1— Dergâh-ı âli Kapıcıbaşı'larından İzzet Ahmed Paşazâde Derviş Abdullah Bey, 2— Aydın Muhassılı Dergâh-ı âli Karaosmanzâde Hüseyin Ağa, 3— Ocak-ı Dergâh-ı âli'den Zağarcıbaşı Mehmed Ağa idi (66). Osmanlı devlet yetkilileri, bu isimlerin yanısıra İzmir şehrinin ileri gelenlerinden Cebbanzâde Mehmed Efendi'ye dahi gizli yazılarak olayla ilgili bilgi istenmişti. (67) Ayrıca, Padişah'a sunulan bir telhis'den anlaşıldığına göre emr-i şerif yazılanlardan başka alınması gerekli önlemler Kaptan Paşa ile haberleşilecek ve müzakere sonucu yapılan işler İstanbul'a bildirilecektir. (68)

Olayla ilgili soruşturma görevlilerinin genelde İzmir'e ne zaman gittiği kaynaklarda açıklanmış değildir. Özellikle Karaosmanoğlu Hüseyin Ağa'nın Manisa gibi yakın bir yerden İzmir'e gidişinin gecikmesi anlamlı olup, belgelerde bu durum açıkça vurgulanmakla birlikte, gecikme sebepleri belirtilmemiştir. (69) Bir konsolos İstanbul'daki elçisine gönderdiği mektupta Karaosmanoğlu'nun olaydan uzun bir sonra 29 Mart'ta İzmir'e geldiği fakat olay çıkaranların çoğunun kaçmaya vakit buldukları ve yasağcı Bilâl'in katilinin Venedik gemisine saklandığı kaydedilmiştir. (70) Aynı mektupta İstanbul'dan görevlendirilen mübaşir Zağarcıbaşı Mehmed Ağa'nın 5 Nisan'da İz-

---

(65) Mübaşir, Tanzimattan önceki devirlerde devlete ait bir işin yapılması için görevlendirilen memurlar için kullanılan bir deyimdir. M.Z. Pakalın, a.g.e., II, s. 592.

(66) H.H.T., no. 8889; C.D.T., no. 14650, 27 Şevval 1211 tarihli belge; M.D., no. 203, s. 197-8, 228'de de aynı isimler var olup metindeki birinci isim İzzet Paşazâde Mir Abdullah olarak geçer.

(67) H.H.T., no. 8805, Telhis'de aynen «...İzmir vücuhundan ve mevalider Cebbanzâde'ye dahi hafiyeten tahrir olunmağla...» ibaresi vardır.

(68) H.H.T., no. 8860

(69) H.H.T., no. 8784 A, B, C. Nisan ayı başlarında yazılmış olan bu belgeler «Tarih-i arzuhale değün Karaosmanzâde kulları'nın medine-i İzmir'e geldiği yoktur.» gibi ifadeler kullanmışlardır. M.D., no. 203, s. 172, 176'da Evail'-i Şevval 1211 tarihli Aydın Muhassılı Karaosmanzâde Hüseyin Ağa'ya gönderilen iki emir vardır. H.H.T., 8784 G, 10 Nisan 1797 tarihli belgede Karaosmanoğlu'nun halâ İzmir'e gelmediği kayıtlıdır.

(70) H.H.T., no. 3278, 28 Şevval 1211/28 Nisan 1797 tarihli İzmir Rus Konsolosu'nun İstanbul'daki elçisine gönderdiği mektubun özeti.

mir'e vardığı belirtilir. Karaosmanoğlu'nun İzmir'e gelişini kesin tesbit edememekle birlikte 12 Nisan tarihi civarında İzmir'e gelmiş olması gerekmektedir. (71)

Tüm gecikmelere rağmen olayı incelemek üzere görevli memurların Nisan ayı içinde İzmir'e geldikleri kesindir. Hem duruma hakim olduğu anlaşılan Karaosmanoğlu, öncelikle eski Bornova voyvodası Balıkcıbaşı Mehmed Ağa'yı ve olayda suçu görülenleri yakalatıp haps etmiştir. Yapılan araştırmalarda böyle bir olayın çıkmasına sebep yalnızca bir yeniçerinin katli olmayıp, uzun süreden beri eşkiya ve boştta gezerlerin arasında böyle bir olayın kollandığı, ve yasakçının katlinin bahane olduğu «fesadın ateşi külliye muntafi olmadığı» ortaya çıkarılmıştır. (72) Diğer taraftan İzmir gibi bir ticaret merkezinin zaman zaman da olsa iç ve dış güçlerden olumsuz yönde etkilenmesini sağlamak için, Rus konsolosu İzmir'in yönetiminin Karaosmanoğluna verilmesinin yararlı olacağı fikrini ileri sürmüştür. İzmir'deki otorite boşluğunu, o civarda en güçlü olan Karaosmanoğlu'na verilmesini bir yabancı devlet temsilcisinin teklif olarak getirmesi bile o devletin Osmanlıların iç işlerine karşı izlediği politikayı göstermesi açısından dikkat çekicidir. (73).

İşe ciddiyetle eğildiği anlaşılan Osmanlı görevlileri, işlerinin gereği çalışmalara hemen başlamışlardır. Ayrıca, yeterli sayıda askeriyeye İzmir'e gelip görevine başlayan Karaosmanoğlu İstanbul'dan aldığı bir emir gereği özellikle bir memurunu İzmir körfezinin güney kıyısında bulunan Sancakburnu'ndaki Yenikale'ye göndererek kale dizdarı'nı uyarılmış, hiç bir küçük veya büyük geminin körfezin bu dar boğazından geçmesine kesinlikle izin verilmemişti. (74). Müslüman, reaya ve yabancı gemilerin İzmir kadısından geçişle ilgili izin almadıkça bu kale önünden geçişi yasaklanmıştır. (75) Böylece İzmir Körfezi'nin limanla Yenikale arasındaki deniz bölgesi güvence altına alınmıştır.

Karaosmanoğlu, İstanbul'dan görevlendirilmiş mübaşirler olan Kapıcıbaşı Derviş Abdullah Ağa, Yeniçeri Ocağı'ndan Zağarcıbaşı Mehmed Ağa başta olmak üzere tüm İzmir yönetici ve ileri gelenleri.

---

(71) H.H.T., no. 8784; 12 Şevval 1211/12 Nisan 1797 tarihli telhis.

(72) Ay. yer.

(73) Ay. yer.

(74) M.D., no. 203, s. 174; H.H.T., no. 8805; Ahmed Cevdet, a.g.e., s. 235.

(75) M.D.; no. 203, s. 174. Yenikale ile ilgili bir çalışmamızı 24—27 Mayıs 1983 tarihlerinde Ankara'da yapılan I. Askeri Tarih Semineri'nde «İzmir Sancak-kalesi ve Şehitliği» başlığı altında bir tebliğ olarak sunmuş olup, seminer tebliğleri ilgili kurumca aynı yılda yayınlanmıştır.

kadılıkta toplanmışlar ve yapılması gerekli işler hakkında görüşmüşlerdi. Bu görevliler, yangın sırasında depo ve mahzenlerden çalınan eşyaların, özellikle çok miktarlarda yağma edilip Venedik gemilerinde saklanmış olan pamuk, tiftik, yapağı, pamuk ve yün ipliği gibi ticâri malları Fransız, İngiliz ve Hollanda konsolosları aracılığı ile geri alınmasını sağlamış ve Efrenc Gümrüğü'nde güvenlik altına almışlardı. Geri alınan eşya ve ticari mallar İzmir'deki ilgili konsolosluklar vasıtasıyla sahiplerine geri verilmişti.(76) Ayrıca bazı eşyaların yağmacılar tarafından denize atıldığını haber alan Osmanlı görevlileri hemen Çeşme tarafından dalgıçlar getirtmiş ve eşyaları denizden çıkarma çalışmalarını başlatmışlardı(77).

Mübaşir Derviş Abdullah Ağa, İzmir Venedik konsolosu beratlı tercümanı Zahriye'nin İzmir yangını ve olayla ilgili geniş bilgisinin olduğunu belirterek, bu tercümanın konsoloslar ve tüccarın yağmadaki kayıplarının mali yönüne vâkıf olduğundan dolayı hükümetin kendisinden daha geniş ve ayrıntılı bilgi alması için adı geçen tercümanın bir emirle İstanbul'a çağırılmasının yararlı olacağını önermiştir.(78)

İzmir'deki ticaretin merkezi olan kıyı bölgesinin bu olay esnasında Venedikli reaya tarafından yağmalandığı tüm yönleriyle ortaya çıkmıştı. Yağmalanan eşyalar büyük Venedik gemilerinin yanı sıra seksen kadar gayet hafif olan Hırvat preme'lerine (bir kayık çinsi) doldurularak, Venedik gemicileri tarafından kaçırılmıştı. Yukarıda bahsettiğimiz Venedik konsolosunun tercümanı Zahriye, İzmir kadılığına davet edilip sorguya çekilerek olayın bazı karanlık kalmış yönlerinin aydınlanması sağlanmıştır(79). Bu tercümandan alınan bilgiye göre Hıristiyan tüccar ve bezirganlarının mallarını Hırvat ve Iskloven tatifesi yangından itibaren iki gün yağma etmişler ve hepsi de deniz kıyısı bölgelerinde ve adalardaki güvenli yerlere kaçarak saklanmışlardı.(80) Aynı tercüman ifadesine cevapla İslam halktan hiç kimsenin Avrupalı tüccar mahını olmadığını belirtmiştir. Venedik konsololuğu'nun tüm iç yüzünü bildiği anlaşılan tercüman Zahriye açıklamalarına devamla, yangından bir

(76) C.D.T., no. 14720; H.H.T., no. 8784 A, 5 Nisan 1797 ve H.H.T., no. 8784 C, 6 Nisan 1797 tarihli iki belge; M.D., no. 203, s. 229.

(77) Ay. es.

(78) C.D.T., no. 14723, 22 Şevval 1211/22 Nisan 1797 tarihli Derviş Abdullah'ın tahriri,

(79) M.D., no. 203, s. 229.

(80) Ay. yer.

kaç gün sonra İzmir'e gelen bazı Venedik gemilerinde müste'men tüccarının yağmalanan malları bulunduğu halde bu gemilere Osmanlı ilgilileri tarafından gerekli kontrol yapılmadan —büyük bir itimalle rüşvet alarak— «izin ve ruhsat» verilmiş olduğunu açıklamıştır (81). Sözün kısası, Venedik tercümanı bu «İzmir Vak'ası»nda Venedik korsanlarının büyük payının olduğunu ifade etmiştir. Hemen harekete geçen Osmanlı görevlileri, gemilerin nereye gittiğini, kaptanlarının isimlerini ve kimlerin veya hangi yetkililerin bu gemilerin çıkışına «izin ve ruhsat» vermiş olduğunu İzmir'deki konsoloslardan öğrenmişti. Yukarıda da açıklandığı gibi gemiler yakalanmış, içindeki mallar ilgili konsolosluk tercümanları vasıtasıyla geri alınmıştı (82). Ayrıca Venedik konsolosu İzmir limanında bulunan bir gemi kiralararak İzmir'de bulunan Iskloven, Hırvat, Zantalı, Kefalonya'lı ve Körfezli olan Venedik reayasının bir kısmını geriye «vilayetleri tarafına» göndermiştir. (83)

Bu çalışmalar sırasında, İzmir'de yaşayan ve çapula katılmış olan İslamlardan, kaçamayıp şehirde kalanların ellerinde olan mal ve eşyayı bazıları kendiliğinden getirip ilgilere teslim etmiş, bazılarının da evleri ve dükkanları — yapılan ihbarlar sonucu olacak — basılarak bulunan eşyalar geri alınmış, kendileri de hapse atılmıştı. (84) İzmir'de yaşayan reaya ait olduğu anlaşılan bu yağmalanmış eşyalar reaya Kocabaşı'larına (85) yazı ile teslim edilerek sahiplerine geri verilmesi sağlanmıştı. (86)

Yağma mallarını ele geçirip hakiki sahiplerine geri verme çalışmaları yanında, İzmir voyvodası, baş ayan ve diğer ayanlar, serdar (yeniçeri komutanı) koordineli bir biçimde çalışarak, şehre tellallar çıkartmışlar, gerekli gördükleri yerlere görevliler yollayarak bu konuda ciddi çalıştıklarını göstermişlerdir. Nitekim kendileri şehirde bulunan tüm çarşı pazar ve mahalleleri bizzat dolaşarak şehir yaşamının eski haline dönmesinde ve İzmir'deki iç ticaret hayatının

---

(81) Ay. yer.

(82) Ay. yer.

(83) (Ay. yer.

(84) C.D.T., no. 14720

(85) Osmanlı Hıristiyan tabası'nın toplu yaşadığı köy ve mahallelerde «ihtiyar heyetinin» başına verilen muhtar karşılığı bir ünvanıdır. Tanzimattan sonra bu ünvan kaldırılmış yerine muhtar kullanılmıştır. Kocabaşı'lar devletin emirlerini halka tebliğe ve halkın devletle olan işlerini düzenlemekle görevliydi. M.Z. Pakalın, a.g.e. II, s. 285.

(86) C.D.T., no. 14720; H.H.T., no. 8784 A, C.

ve nizamın tekrar geri getirilmesinde büyük gayret göstermişlerdi. (87)

Belgelerin verdiği ip uçlarından Venedik tayfalarının şehrin yabancı tüccarlarının oturduğu ve ticari malların bulunduğu kesimini, yeniçerilerin ise daha ziyade yabancı tüccarların bulunduğu Frenk Mahallesi'nin yakınındaki Osmanlı reayasının yaşadığı kesimi yağmalamış oldukları kanaatine varıyoruz. Venedik gemicilerinin çapul hareketlerinin iki gün devam etmesi, yeniçerilerin şehrin asıl ticaret merkezine giremediklerini açıkça ortaya koymaktadır. Çünkü iki gün Venedikli gemiciler büyük bir rahatlıkla zor taşınabilir malları bile kayıklarıyla gemilerine taşımış olmaları, bu kesime hakim olduklarını göstermektedir. Bundan dolayı Frenk Mahallesi'ndeki katil olaylarından tümüyle yeniçerilerin sorumlu tutulması mümkün değildir.

Diğer yandan, Osmanlı hükümeti İzmir için böyle geniş etkisi ve yıkıcı sonuçları olan bu olayın bir daha tekrar etmemesi için sıkı önlemler almaktan başka çare bulamamıştır. İzmir'de ve Doğu Akdeniz'in tüm liman şehirlerinde uygulanmak üzere düzenlenen nizamların tekrar duyurulmasını hükümet faydalı bulmuştu. (88) Tecrübeler ve yapılan soruşturmalar açıkça göstermiştir ki, XVIII. yüzyılın sonunda İzmir gibi liman ve ticaret merkezlerinde düzeni bozular Adriyatik Körfezi'nden gelen Venedikli teb'a ile Anadolu ve Rumeli ve Ege Denizi adalarından gelen «mechul'ün—neseb kimesneler» di. Bunların İzmir'e gelip nizam ve düzenin dışında hareket edip sorun çıkardıkları anlaşılmaktadır. (89) İzmir ve benzeri liman şehirleri için düzenlenen nizamlara ek olarak Osmanlı hükümeti yeni kararlar almıştır. Bunlara göre adı geçen Venedik reayasına cizye vermek şartıyla şehirde ikamet etmek isteseler bile izin verilmeyerek, diğer yerlerde yaşamaları isteniyordu. Bu gibilerin İzmir'de yaşamaları ancak kefil bulmalarına bağlı idi. Ayrıca Venedik'e tâbi gemiciler hangi yabancı bandıralı gemide çalışırsa çalışsın, geçmiş tecrübelerden ötürü, kesinlikle İzmir şehrinde kalmalarına izin verilmiyordu. Suç işleyip bir konsolos konağına sığınurlarsa, Osmanlı yetkilerinin isteği üzerine teslim edilmeleri gerekiyordu. (90)

Yaklaşık bir yıl önce çıkarılan nizamlar tekrar kaleme alınıp İz-

(87) H.H.T., no. 8784 A.

(88) C.D.T., no. 14774, Zilkade 1211/Mayıs 1797 tarihli bu hükümet emri İzmir'den başka 46 liman şehrine gönderilmiştir.

(89) Ay.yer.

(90) C.D.T., no. 14850; M.D., no. 203, s 228.

mir yöneticilerine gönderilmişti. Artık şehirde asayiş ve nizam sağlanmış, Hırvat'ların patent'li olan 15 kişisi Kefalonya'lı, 15'i de Zante'li olan 30 patent'li şahsa ek olarak 11adet de kefilili olan Venedik teb'asına İzmir'de oturma izni verilmişti. İzmir'de oturma izni kendilerine verilen ve Adriyatik bölgesinden gelen 41 Venedik teb'asının isimleri ayrıca bir yazı ile İzmir kadısı tarafından İstanbul hükümetinin bilgisine sunulmuştu. (91)

Bunun yanında toleranslı bir asimilasyon siyaseti götüğü anlaşılan Osmanlı Devleti, özellikle İzmir olayından sonra bu konuda bazı sıkı önlemler almak zorunda kalmıştı. İzmir şehrinde ve diğer yerlerde daha önceden yerleşmiş olan ve evlenip ticaretle meşgul olanlardan vatandaşlık gereklerini yerine getirmeyi kabul edenlerin dışında kalanlar, özellikle bekârlar, sınır dışı edilecekti. Eğer bunlar Osmanlı topraklarına geri dönmeye cesaret ederlerse eşkiya kabul edilecekler ve tutuklanacaklardı. Bunlara ek olarak Venedik gemileriyle İzmir'e gelenler silahlı olarak gezmiyecekler, gerekçesiz karaya çıkmayacaklar, ancak gemilerinde geçebilecekler, suçlu görülmeleri halinde tüm devletlerde olduğu gibi şehrin güvenlik kuvvetleri tarafından yakalanarak adalete teslim edileceklerdi. (92)

Yabancıların uyması gerekli nizamlara ek olarak Osmanlı Hıristiyan reayası için de unutulmuş görünen bazı nizamların işlerlilik kazanması için Osmanlı Devleti'nin İzmir'e emirler gönderdiğini görmekteyiz. Bu emirlerin yazılma gerekçesini düşünürsek, İzmir şehrinde bazı nizam dışı uygulamaların yapıldığını da öğrenmiş oluruz. İzmir'de misafir olarak yaşamakta olan konsolos ve müste'men tüccarının şehrin içinde ve dışında, daha bir süre önce ayrıntılı olarak bazı nizamı içeren Padişah emirlerini çiğniyerek ev, dükkan, bahçe ve arazi satın aldıkları tesbit edilmişti. (93) Ayrıca İzmir'de oturan ve Osmanlı Devleti'ne cizye veren reayadan olan Rum, Ermeni, ve Yahudilerden bazıları vergiden kurtulmak için bazı sahte belgeler almaya çalışmışlardı. Devletin, İzmir'deki reaya'nın kıyafet nizamnamesine uyması konusunda gösterdiği hassasiyet, şehirdeki nizamı sağlama konusundaki kararlılığını açıkça göstermektedir (94). Bu hususlar göz önüne alınıp tekrar nizamlarla ilgili yazı ve emirler İzmir'e gönderilmiş, nizamla karşı hareket edenlerin cezalandırılması istenmişti.

(91) C.D.T., no 16262, 19 Cemaziyel-evvel 1211/10 Kasım 1797 tarihli iki ilâm.

Bkz. Belge III.

(92) M.D., no. 203, 228.

(93) Ay.yer.

(94) Ay.yer.

Diğer yandan hükümetin görevli memurları olan Karaosmanoğlu Hüseyin Ağa, Derviş Abdullah Ağa, Mehmed Ağa, İzmir voyvodası(95) ve ayanlar kadılıkta toplanmışlar ve tutuklu bulunan yeniçeri, kalyoncu ve diğer sanıkların sorgu tutanaklarını inceleyerek durumları şüpheli görülenlerin hapiste bırakılmasına ve şer'en suçlu görülmeyenlerin de bir kefile bağlanarak serbest bırakılmalarına karar vermişlerdir.(96)

Belgelerden anlaşıldığına göre 1797 İzmir olayı'nın Osmanlı tebası açısından tahrikçilerinden veya başlamasında büyük etkisi olmuş elebaşlarından yirmi bir kişinin isimleri deftere yazılıp İstanbul'a gönderilmiştir. Bunlar belgedeki sıraya göre şunlardır : 1. Yasakçı Şekerci İsmail, 2. Kahveci tâbi Mehmed Ali, 3. Giridi Mehmed, 4. Giridi Kara İsmail, 5. Bodrumlu Osman, 6. Pasban(97) Odabaşı Mustafa, 7. Pasban İbrahim, 8. Pasban Osman, 9. Hamamcıoğlu Hüseyin, 10. Kalyoncu Süleyman, 11. Kalyoncu İzzet, 12. Üç nefer İşklovanlı, 15. Hallaç Mustafa, 16. Şubek (?) oğlu Seyyid Mehmed, 17. Sakallıoğlu Osman, 18. .... Mustafa, 19. Sarbak (?) oğlu Mehmed, 20. Emir Hasan oğlu Çıplak Mahmud 21. Sığır Kasabı Giridli Cafer(98).

Başka bir belgeden İzmir ihtilali ile ilgisi olan 18 kişiden 5'inin Rodos'a, 5'inin Hanya'ya, 5'inin Kandiye'ye ve 3'ünün de Resmo'ya sürgüne gönderilmesine karar verildiğini öğreniyoruz.(99) Diğer taraftan olaydan sonra yakalanarak tutuklu bulunan 11 yeniçeri ve 2 iskloven isimlerini gösteren pusulalar İzmir yetkili ve ayanları tarafından Kaptan-ı Derya Hüseyin Paşa'ya bilgi için gönderilmiştir.(100)

---

(95) M.D., 203, 228, Evasıt-ı Zilhicce 1211/Haziran ortası 1797; M.D., no. 203, s. 230. Aynı tarihli her iki hükümde de İzmir olayındaki yaygın ve fesadın def'inde ve eşkiyanın zapt ve raptı hususunda dikkatsizlik ve rehavetinden ötürü İzmir voyvodası Buldanlı Osman Efendi'nin azl edildiğini ve yerine eski İzmit mollası olan Mehmed Emin Efendi'nin voyvodalık görevine atandığını kaydeder.

(96) C.D.T., no. 14720.

(97) Pasban, Farsça bir kelime olup bekçi veya gözcü anlamına gelir. Buna halk arasında Pazvant denirdi. M. Sertoğlu, Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi, İstanbul: İstanbul Matbaası, 1958, s. 262; M. Z. Pakalın, a.g.e., II, s. 574.

(98) M.D., no. 203, s. 193.

(99) M.D., no. 203, 228.

(100) H.H.T., no. 8784 E, F, İ, 1211 tarihli belgelerde olayın elebaşlarından tutuklu 11 kişinin isimleri yazılmıştır. Ayrıca, bunların arasında iki adet İskloven in de olduğu kayıtlıdır. M.D., no. 203, s. 197'deki iki hükümde firar eden 13 kişinin isimleri vardır.

İzmir'de bulunan yeniçeri «taifesinin» bir düzene girmesi, kuvvetli kefillere bağlanarak kontrol ve nizam altına alınması gereği hükümetçe benimsenmiştir. Bu konuyla ilgili olarak, İzmir yöneticilerine ve devletçe görevlendirilmiş olan memurlara hükümler gönderilmiş, bu konuda dikkatli olmaları istenmiştir.(101) Ayrıca, İstanbul'daki Yeniçeri Ağası Mustafa Ağa da yapılması zorunlu olan işler ve alınması gerekli olan önlemleri ifade ettiği anlaşılana mühürlü bir mektup göndermiştir. Bundan başka, hükümet İzmir'deki mübaşirler, Karaosmanoğlu ve voyvoda'nın bu yeniçeri konusu üzerinde titizlikle hareket etmelerini istemiştir(102).

İstanbul'da ise hükümet Venedik'e tâbi yunan adalarında yaşayan ahali ile ilgili «Olağanüstü Nizam» hazırlanarak bilgi ve gereği için şehirdeki bütün elçilere gönderilmiştir(103).

İzmir'de yanan bölgeleri incelemek ve yerinde görmek üzere, alınan karar gereğince, Ebniye-i Hassa Müdürü'nün bu şehre gitmiş olduğu bir belgede kayıtlıdır(104). Ancak, Osmanlı Devletinin yangından sonra aldığı önlemlerle ilgili ayrıntılı bilgilere sahip değiliz. «Fransız Cumhuriyeti»nin İstanbul'daki maslahatgüzarı'nın yazısından öğrendiğimize göre bu İzmir yangını sırasında yanan evler, dükkânlar, mahzenler, depolar ve diğer binaların ötedenberi alışılmış eski kurallar gereği örf-ü beled'e göre işlem görecekları ve ona göre hareket edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ancak bazı mal sahipleri ve «nifakçıların» olması, yalnızca zarar vermeyi amaçlayan hareketleri nedeniyle şehirde huzursuzluk başladığı ve durumun İzmir kadısı tarafından mühürlü bir yazı ile İstanbul'a bildirildiği ve Eylül 1797'de de konuyla ilgili bir fermanın İzmir'e gönderildiği bilinmektedir(105). Şehirdeki yangın sonrası çalışmalar hakkında bilgi veren aydınlatıcı belgelerin bulunamaması olayın bu yönünün kararlık kalmasına neden olmaktadır. Bütün bu olumsuz gelişmelere rağmen İzmir şehrinin coğrafi ve stratejik durumuna bağlı olan ticari öneminin hiç değişmemiş olduğu, şehrin eski durumuna döndürülüp ticaretin işler hale getirilmesini daha çok İzmir'de ticari çı-

(101) M.D., no 203. s. 197'de aynı tarihli iki hüküm; M.D., no. 203, s. 198.

(102) Ay. yer.

(103) Ahmed Cevdet, a.g.e., s. 387; Bkz. Belge IV. H.H.T., no. 8015, 14 Zilkade 1211/11 Mayıs 1797. Belge olağanüstü nizamın tarihi ve gereği hakkında bilgi verir. «Hırvat nizamına dair düvel elçilerine verilecek takrirlerin mazmunu muvafık-ı irade-i seniye-i mülükâneleri buyurulur ise tekarir-i mezkura tahrir ve imla ve düvel elçilerine ita olunacağı...»

(104) C.D.T., no. 15171

(105) C.D.T., no. 3302, Ramazan 1212/Şubat-Mart 1798.

karları olan yabancılar ister olmuştur.

İstanbul'daki Fransız elçisi'nin Osmanlı hükümet yetkililerine yazdığı bir yazıda bu durum açık bir biçimde —biraz da baskı yapar bir stilde— dile getirilmiş olması dikkat çekicidir(106). Fransız elçisi yazısında, İzmir'deki Fransız kayıplarının, özellikle yanan konsoloshanesinin, Osmanlı Devletince telâfi edilmesi yanında Frenk Mahallesi'nde arazi sahibi olan reayanın yanan binalarını yeniden yapmaları hususunda Osmanlı yetkililerince yardım ve teşvik edilmesi hakkında güvence verilmesini, gerekirse bu hususta reaya'ya baskı yapılmasını istemişti. İzmir şehrinin yanan en önemli kesiminin bir an önce yeniden inşa edilmesinin hem Fransız ve yabancı tüccarlar hem de memleket ürünlerini satarak kazanç sağlayan teba'nın hakimi olarak Osmanlı Padişahı için yararlı olacağı şöyle vurgulanmıştır :

...hem mahsûl-u memleketlerini fûruht ile intifâ' eden zir destân-ı saltanat-ı seniyyeye hem ol tarafta ticâret ile melûf müste'men tâifesine hayırlı olan madde-i ticârete muktezi ebniyenin ihyâsına derkâr olacakları ve emr-i ticâret kâffe-i düvelde mücib-i ma'muriyet ve bâdi-i feyz ve bereket olageldiği icla-yı bedihiyâtan olmak mülâbesesiyle husus-u mezkûr nezd-i âlide ne mertebede umur-u mu'tenâdan add olunmak iktizâ eylediği müsteğnin ani'l beyân...(107).

İzmir yoluyla yapılan bölgesel ve transit ticaretin bütün devletlere yarar sağlayacağı belirtilerek İzmir'in tekrar mamur hale getirilmesinin ne kadar önemli bir iş olacağını gayet açık olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca İzmir'in Osmanlı ülkeleri içindeki bütün ticaret limanları içinde, gelip giden gemi sayısı, ticaret hacmi ve gümrük geliri bakımından, en büyüğü olduğunun çok açık ve bilinen bir gerçek olduğu yazıda ifade edilmiştir(108). Kısa bir deyişle Fransız elçisi Osmanlı Devletinden İzmir'e ilgi göstermesini ve ticaretin eski haline gelmesi için maddi ve manevi gerekli çalışmaların en kısa zamanda yapılması istenmiş, başta Fransa olmak üzere ticaret yapan bütün yabancı devletlerin ve Osmanlı'ların bundan yararlanacağı belirtilmiştir.

İzmir olayı ile ilgili olarak yalnız Osmanlı Devleti'nin, bazı İzmir şehri yöneticilerini azl edip yerlerine yeniden görevli tayin et-

(106) H.H.T., no. 6859, 25 Safer 1211/21 Ağustos 1797, bu belge Fransız Elçisi'nin mühürlü ve imzah takrir tercümesi. Bkz. Belge V.

(107) Ay.yer.

(108) Ay.yer.

tiklerini yukarıda söz konusu etmiştik. Aynı şekilde İzmir Venedik konsolosunun kendi elçiliği tarafından görevden alınmış olduğunu, 1797 yılı Mayıs ayı içinde konsolosluk işlerinin yürütülmesi için yerine Venedik Cumhuriyeti'nin müste'men tüccarlarından Can Batista Navon (Giovanni veya John Batista Navon) adındaki tercümanı konsolos vekili tayin edip İzmir'e gönderdiğini ve eline «vekâlet emri»nin verilmesi gerektiğini içeren bir belge mevcuttur(109). Bunun yanında yine Mayıs ayı içinde İzmir'e yeni bir Avusturya konsolosunun tayin edildiğini görmekteyiz. İstanbul'daki «Roma İmparatorluk» (Avusturya) elçisi'nin Osmanlı Sultanı'na hitaben yazdığı bir takrirden İzmir'e ve ona bağlı iskelelere Herman Kramer adındaki bir beyzâdenin tayin edildiğini, İstanbul'dan İzmir'e gitmesi için «yol emri» verilmesi rica edildiğini öğrenmekteyiz(110).

Bu olayın olumsuz sonuçlarının ortadan kaldırılmasında Osmanlı hükümeti'nin ve yabancıların —bilhassa Fransızların— büyük gayret gösterdikleri görülmektedir. Alınan tedbirlerin genişliği, ticaretin bir an önce eski canlılığına kavuşmasına yardımcı olacak yoğunluktadır. Bundan dolayı olaydan kısa bir süre sonra ticaret hayatının şehirde tekrar normale döndüğünü tahmin etmekteyiz.

V

SONUÇ

İzmir'de çeşitli grupların ve şahsi çıkar çevreleriyle İzmir konsoloslarının arasında olduğu anlaşılacak çekişmenin sebep olduğu ekonomik ve sosyal görünümü bu olay, İzmir tarihinin ilginç bir safhasını oluşturur. Bir konsolos elçisine gönderdiği raporunda «İzmir bu musibetin altından çıkamaz. Venedüklü hep hep tard olunmazlar ise bundan böyle Avrupa tüccar ve ahalisi için emniyet olamaz. Gavga ve nefsanîyet inkita bulmaz».(111) ifadesini kullanarak olayın gerçek suçlularının Venedikliler olduğunu açıklamış, Venedik konsolosluk tercümanı, yasakçısının cezalandırılmasını ileri sürmüştür.

Daha önce de belirtildiği gibi İzmir yeniçerilerinin huzursuzluğunun bu olayın gelişmesinde etkisi büyük olmuş, İzmir'de olan ticaretin ortaya çıkardığı zengin bir tüccar grubuna karşı husumetin

(109) Cevdet Hariciye Tasnifi (Kısaca C.H.T.), no 2862, 20 Zilkade 1211/17 Mayıs 1797.

(110) C.H.T., no. 8665, Zilkade 1211/26 Mayıs 1797.

(111) H.H.T., no. 8784 H. Bkz. Belge II.

körüklediği ve toplumsal yapı ile kültürel yapı arasında oluşan farklılaşma sonucu ortaya çıkan ekonomik dengesizliği kısacası kuralsızlık olan **anomie**'nin(112) bu olaydaki etkisi tartışma konusu olabilir. Olayın büyümesinin sebeplerinden birisi belki de şehrin zengin muhitleri dışında kalan çoğunluğun bu olaydan faydalanarak şehrin ticaret merkezine girmeleri ve çapul hareketlerine katılmalarıdır. İstenilmediklerini, ve özellikle 1793 yılından itibaren Nizam-ı Cedid(113) adıyla yeni bir askeri teşkilâtın devletçe kurulması girişimlerini bildikleri için kendilerini sıkıca ocak ananelerine bağlayan yeniçerilerin ve yıkılmakta olan Venedik Devleti gemicilerinin bağlı oldukları siyasi güçten kendilerini ayrı tutup rahat ve sorumsuzca hareket etmeleri keyfiyeti temelde her iki grup için de aynı olup onların serbestçe hareket etmelerini sağlamıştır.

Genel ortamın çok serbest olduğu anlaşılan İzmir şehri gibi toplumsal, kültürel ve ekonomik farklılıkların bulunduğu bu ticaret merkezinde böyle bir olayın patlaması şaşırtıcı görünmemektedir. Gerçekte bu olayın başından sonuna kadarki seyri, Osmanlı İmparatorluğunun XVIII. yüzyılın sonlarındaki iç durumunu yansıtan sosyal bir olay hüviyetinde görünmesi yanında, bu şehrin hangi güçler elinde olduğunu ve yabancı gemi tayfalarının nasıl serbest hareket ettiklerini gösteren dikkat çekici bir olaydır. Bu olayla ilgili belgeleri incelerken söz konusu dönemde bir otorite boşluğunun var olduğunu ve şehrin iyi bir denetim gücünden yoksun olduğunu müşahede ettik.

Kolay kontrol edilemeyen bu olay, büyük ticari potansiyeli olup Osmanlı hazinesine gelir getiren bir merkez durumunda olan ve Avrupanın dokuz ülkesinin konsolosunun yaşadığı İzmir'in, zaman zaman, ne kadar sahipsiz ve Osmanlı hükümeti ve şehir yöneticilerinin ne kadar etkisiz olduklarını göstermektedir.

Ayrıca, bu tip mahalli vak'alarda çeşitli devletlerin Osmanlılara karşı olan politikaları, konsolosluk ve elçilerinin yazı ve raporlarındaki tutumlarında açıkça ortaya çıktığını burada belirtmeliyiz. Tarihçiler vak'aları değerlendirirken genel politik eğilimleri olduğu kadar bu cins bölgesel olayları da dikkatle incelemek zorundadır. 1797 İzmir olayı ve yangınını anlatan konsolos raporlarına bakıldığında bazı devletlerin Osmanlı İmparatorluğu karşısındaki politika-

---

(112) Emre Kongar, *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*, Ankara: Çağdaş Basımevi, 1979, s. 449.

(113) M. Tayyib Gökbilgin, «Nizam-ı Cedid,» *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, 1964, s. 312.

ları bütün ayrıntılarıyla ortaya çıkmaktadır (114).

BELGE I

Başbakanlık Arşivi, Hatt-ı Hümayun Tasnifi, no. 8784 D

Belgenin özeti : İzmir'de bahçede Nemçe Konsolosunun himayesinde canbaz oynarken kapıya koyduğu yasakçıya para vermeden girmek isteyen Zanteli Hirvat neferatının nizamı ve yasakçıyı katli üzerine vukubulan fitne ve tuğyan ve katli nüfus ve gasb-ı emval ve harik hakkında İzmir'de mukim Françe Cumhuriyeti Konsolosunun Asitane-i Saadet'te mukim elçisine yazdığı iki kıt'a kağıt.

Mahmiye-i İzmir'de mütemekkin Françe Cumhuriyeti Konsolosunun Asitane-i Saâdet'te mukim elçisine vurûd eden biri oniki biri onbeş tarihleriyle iki kıt'a kağıdı tercümesidir./ Bundan yirmi gün akdem medine-i mezbûrenin bağçelerinde vâki bir mahalde Nemçe konsolosunun zir-i himâyetinde olan bâzı canbaz lehv ve la'ib edüb/Frenk âdeti üzere her seyirci temâşâgâha kable'l-duhûl semen-i ma'hûdi edâ edüb kimseyi semen-i mezkûru edâ etmeyince kabul etmemek şartıyla/mahall-i mezkûrun kapısında Venedik Baylosunun bir nefer yasakçısı nasb ve tâyin oldundığı ve Venedik reâyâlarından bazı Zantalu ve Hirvat/neferatı ol kapuya gelüb bir kaç edâ etmeksizin cehren girmeye kâd eylediklerinde yasakçı-yı merkum memuriyetine binâen anları idhâlde tereddüd/etmeğle gavga-i azim edüb vakıf pıştov atılab ara yerde yasakçı-yı merkûm katli olundığı saat makûl-u mezbûrun müntesib/oldığı yeniçeri ortası cem' olub evvela Venedik Baylosuna sâniyen Moskov Konsolosuna gelüb kâtil-i mersûm frengi istediklerinde biri/cevabında «kâtil-i mersum Venedik lüdüdür. Lâkin Moskov gemisine mellâh yazılmağla ancak Moskov konsolosu anı ele getirdebilir» deyü itizâr ve biri/dahi «matlûbunuz olan herif Venediklüdür. Bana mutî değildir» diyerekten tâiblere ce-

---

(114) H.H.T., no. 6859, 25 Safer 1211/21 Ağustos 1797 tarihli bu Fransız elçisinin yazısı Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışacak derecede bazı rica ve isteklerde bulunduğunu, 1798 Napolyon'un Mısır çıkartması arifesinde Osmanlı Devleti'nin iç durumunu bildiğini ve Fransa'nın siyasetini göstermesi açısından çok değerli bir belgedir. H.H.T., no. 3278'deki belgede ise İzmir Rus Konsolosunun elçisine yazdığı mektupta, İzmir'in idaresinin Karaosmanoğlu'na verilmesini dilemesi aynı şekilde düşündürücüdür.

vab verdikleri ve İzmir mütesellimi ve molları/ve ayân-ı vilâyet akd-i divân edüb milel-i nasârânın tercümanların davet ettiklerinde «Ocaklu kâtili ister ve eğer üç gün zarfında/teslim olunmaz ise cümlesi ayağa kalkub Frenk Mahallesini ihrâk bi'n-nâr edecekleri mukarrerdir ve biz anı zab ve men'e kâdir değiliz./Fimâba'd her ne ki olur ise konsoloslarımız bilirler biz(1) her halden el yuyub etek silkmişiz» deyü ilân ettikleri ve sâlifü'z-zikr tercümanlar/bin meşakkat ile ol mecliste müctemi' olan ecnâs-ı fâsidenin yedlerinden tahlis-i geribân ve cân ve konsoloslarına avdet ve bu haber-i melâmet/eseri ihtbâr eylediklerinde sâat-ı nısfı'l-leylde olmağa konsoloslar cem'iyetlerin ertesini güne ihmâl ve sabah oldukda öyleye üç sâat/kalarak bir yere cem' olmağa mubâşeret eyledikleri hinde asker-i yeniçeriyân gürûh gürûh Frenk Mahallesine nuzûl ve Venediklülerin melce'leri/olan Sakızlı han'a alenen ateş urub itfasıçûn Frenk tulumbacıları alâ-vefk-ilâde ol mahalle geldikte üzerlerine yeniçeriler/tüfenk atub anları men've tard ettikleri bu halde alev iki tarafa sirâyet ve Lodos rüzgârı kuvvetiyle onsekiz saat içinde bütün/Frenk Mahallesini yakub hâk ile yeksân ettiği badehu Ermeni Mahallesi dahi yanub meyân-ı ihrâkdan firâr eden reâyâ-yı fukarânın kimi hedef-i/tüfenk endâzân ve kimi tu'me-i şimşir-i bi-amân olub emred ve mâsûmları pazara götürülüb fûrûht olunub hattâ ol mâcerâda hâlik/olan reâyânın haddi binden mütecâviz idüğü ve Fransızlar hûd-zuhûr eden âfetin ibtidâsından kâr-gir mahzenlerine mümkün olduğu/kadar vaz'ı mâl ettikleri esnada ehl-i fesâd-ı vilâyet ile yekdil ve yekcihet olmuş Hırvatlar gelüb mâl-ı eshâbı yedinden kapub/ve yâhud feth-i mehâzin birle nehb ve yağma eyledikleri ve ol harikde ihrâk olan hanelerin adedi tahminen bin beşyüze ve sâde oda/ve dekâkin üçbinden ziyâdeye bâliğ olduğu ve Fransız konsolosu sâir Françalular ile limanda lenger-endâz olan gemilere kaçub sırtlarında/olan esvâbdan gayri bir nesneye mâlik olmayub bu kadar ricâl ve nisâ ve evlâda imdâd vermek kendünün gerdanına farz-ı ayn olub ama şimdiki/halde şehri İzmir'de tâcir ve ticâretten eser kalmamağa, nâçâr elçisi tarafından istimdâda mecbûr olub bir gün ve bir sâat evvel otuz kese akçe/irsâbni istida ettiği ve elbet taraf-ı devlet-i aliyyeden bu kadar zâyiâtın tazmini vakit ve sâatiyle ihsân kılınacağı ve Karaosmanoğlu/temin-i ahâliye kâfi bir mikdâr askeriyle İzmir'e irsâl olunub deniz tarafından dahi Venediklü gemilerinin tâifelerini zapta kâdir bir donanma/ib'âs olunmak bâbinda gerek devlet-i aliyyeden evâmir-i şerife ve gerek devletlü Kapudan Paşa hazretleri tarafından buyuruldu-i se-

(1) Metinde bir yazılmış, biz olması gerekir.

niyye isdâr ve irsâl etmek/lâzıme-i hâlden idigü mekâtib-i mezkûrda mastûrdur.

BELGE II

Eaşbakanlık Arşivi, Hatt-ı Hümayun Tasnifi, no. 8784 H

Belgenin özet: Venedik taifesinin tasallutu ziyadeleşerek bir takım Kefalonyalı'ların Moskov Konsolohanesine hücum ve yasakçıyı katli ve sonra yine Venedikli'lerin teşvikiyle Yeniçerilerin kıyam ve icra-i mezalimle harik ika ettiklerini ve vekayi-i müessifeyi bir tafsil İzmir'de mukim Moskov Konsolosu'nun Der-saadette mukim balyozuna yazdığı

İzmir'de mukim Moskov Konsolosu'nun Der-saadette mukim baylosuna gelen kağıdı (1) tercümesidir./İşimiz ve İzmir dahi tamam olub Venedik reâyâsının tasallutu ve zâbitânın (2) rahâvetinden çoktan beri korktuğumuz gün zuhûr/eyledi. Bu musibetin tafsili nakli mümkün değildir. Bir takım Kefalonyalı komediye'nin kapusuna cebren duhûl eylemek sadedinde iken/kapuçusu olan Venedik yasakçısını darb ve helâk eylemişler. Ben evlâd ve iyâlim ile komediye'de bulundum. Selâmet yakasını bulunca çekilen/zahmet ve ızdırâb ve hatarı vasf edenem. Venedik Konsolosu zâbitânı iğfâl için kâtil Rusyalu olduğunu neşr/idüb kaldı ki cümle ahâli-i İzmir mesfûru Venediklü ve bir kıt'a Venedik sefinesinin tâifesinden olduğuna vâkıf/olduklarından zâbitân hakikat-ı hâle vukûf kesb eyleyüb bunları ilzâm eylemek mümkün olmuştur. Kaldı ki Yeniçeriler ayağa kalkub söz/te'sir etmez oldu. Ni-hâyet işbu şehrin on beşinci günü yine Venedik yasakçısının tahrikiyle nice nice Yeniçeriler hâneme hücum edüb/üç hamle etmiş iken içinde olan yasakçıların îâneti ve bahşışatın kuvveti ile üç hamleyi def' eyledim. Dördüncü hamlede/kapu açılmağa başladığını göricek sandal ile bir kıt'a İspanya sefinesine kaçtım. El-hâletü hâzihi sefinede ikâmet üzereyim./Venedik Konsolosu ale-s-seher bir Venedik sefinesine binmiş olduğundan hânesine hücum eden Yeniçeriler kimesneyi bulamadılar. Ol andan beru/Yeniçeriler bicürüm ahâli ve reâyânın üzerine sell-i seyf ve katle mübâşeret ve Frenk ve reâyâ mahallesini ihrâka mübadered eylediler./Harik tamam yirmi iki saat sü-

(1) kağıdın yazılması gerekirdi.

(2) Yeniçeri komutanları ve şehrin güvenliğinden sorumlu kuvvetlerin üst yetkilileri anlamındadır.

rüb dokuz konsolos hânesin ve ol güzel mahalleler hâk ile yeksân çimuş ol aralıkta/Iskloven(3) Zantelü pür-silah sefinelerden çıkub mahzenleri yağma ve harikten malını halâs etmeğe çalışanları katl eylediler./İzmir bu musibetin altından çıkamaz. Venediklü sebeptir. Ehl-i İslâmı bunlar igzâb eylemişler. Venediklü hep tard olunmazlar/işe bundan böyle Avrupa tüccâr ve ahâlisi için emniyet olamaz. Gavga ve nefsâniyyet inkitâ' bulmaz. Venedik Konsolosu tercümanı, yasakçısı ve Nemçe yasakçısı alenen te'dib olunmalı. Cümlemiz fils-i ahmere muhtâç kaldık. Ah u enin ile bu mektubu yazdım./Allah aşkına olsun beni konsolosluktan azl eyle. Karaosman-zâde gelmiş lâkin Yeniçeri kolay tek durmaz. Tahrirâtımı kimesneye/ifâde eyleme. Korkarım harikin başları Venedik ve Nemçe yasakçılarındır.

BELGE III

Başbakanlık Arşivi, Cevdet Dahiliyle Tasnifi, no. 16262

Belgenin özeti: Venedik Cumhuriyetine tabi Isklovan ve Kefalonya'lı ve Hırvat makulesi eşhasın alat-ı harbiye ile geştü güzâr ve tüccar malını garete isticar eylemekte olmalarına mebni bu gibiler hakkında ittihaz olunan tedabire dair İzmir kadısına

Mazmun i'lâm ve defter verilen emrin kaydı balâsına şerh verilip te'kid nizâmı hâvi tekrar iktizâsına göre hükm buyruldu. 19 Ca (1)211.

Der-i Devlet-i mekine arz-ı dâi' keminelidirki/Medine-i İzmir'de ticâret ve seyâhat tarikiyle zıll-ı zalil-i himâyet-i pâdişâhide nüstazil olarak ahidnâmei hümâyûn mantûkıncâ himâyet ve siyânetleri cümle üzerine lâzım iken Venedik Cumhuriyetine tâbi İşklavon ve Kefalonyalı ve Hırvat makulesi ekseri âlât-ı harb ile geşt ü güzâr/ve ehl-i irz tüccârın malını garete cesâret eylediklerinden mâ'da içlerinden bazıları konsolos himâyesinde olduklarından taleb olundukda tecemmü birle zâbitâna ve konsoloslarına adem-i itâat üzere oldukları ve Venediklü tâifesinden müteehhil ve ticâret sahîbi olub kefil ve taayyüni olanlardan mâ'da/bikâr olanların konsolosları kefil olduğu kimesnelerin defterini başka tertib ve liecli't-tescil-i mah-

(3) Bugünkü Yugoslavya'nın Venedik'e komşu olan Slovenya bölgesinden gelenlere verilen isimdir.

kemeye ba'del'ita kefil olduğu kimesnelerden kabâhat zuhûrunda konsolosları mesul olmak ve kefil olmadığı kimesneler raiyyeti kabul ederlerse memlekette kalmak ve kabul etmezlerse vilâyetlerine râhi/olmak ve şurût-u sair ile bir hüsn-ü nizâma rabt olunmak hususlarını selefimiz efendi dâi'leri bil'îlâm inhâ ve tetebbu-i kuyud ile müstebân olan müste'men taifesi esliha ile geştü güzâr etmemek ve bir biriyle hüsümet vukua gelmemek ve elçi hizmetinde olan otuz nefer patentelü olmağla ve bu/hususların taht-ı râbitaya idhâl ile tanzimi bâbında bu fakire voyvodaya ve sair-i zâbitâna hitâben şerfyâfte-i sudûr olan fermân-ı cihan-mutâ mübâşiri ma'rifetiyle ledel-vürüd ve sicill-i mahfuz ba'delkayd cümle vücûh-u voyvoda Venediklî ve sair düvel konsolosları taraflarından tercümanları hazır oldukları/halde feth ve kırâat ve mazmûn-u münifi cümleye ilân ve işâ'at olundukda herbirleri sem'an ve tâatan(1) merasimini bâdel'eda fima-ba'd Hırvat makûlesinin patentelü 30 nefer 15 Kefalonyalu ve 15 Zantalu ve 11 adet ancak kefil olarak ism resmi ile (2) muharrer defterini mahkemeye/bâdel'ita sicill-i mahfuza kayd olub fima-ba'd patentelü 30 neferden ma'dâsı gerek devlet-i aliyye reâyâsından ve gerek sair-i düvel tevâbiinden olanlar Venedik himâyesine dahil olmaları ve kefil oldukları kimesnelerden bu makûle hâlât-ı gayr-i maraziyye zuhûr eyledikçe konsolosları/mes'ul olmak ve kefil olduklarından olan kimesneler raiyyeti kabul ederlerse memlekette kalmak ve kabul etmezlerse emnen vilâyetlerine irsâl etmeğe ve fimaba'd müsellah geştü güzâr olmamak ve medine-i mezbûrede vâki kahvehane ve şerbethânedede bu makûlelerin birisi beytütet ve eşyalarını/vaz' ettirilmemek ve tevârüd eden Venedik sefinelerinin emllâh tâifesi âlât-ı harb ile taşrada kalmamak üzere bir hüsn-ü nizâm ve râbita tahtına idhâl birle ve mugâyir-i nizâm harekete tasaddi edenlerin te'dibleri icra olunmak üzere nizâm-ı kavi'ye bend ve tevsik/ birle ve hilâf-ı ahidnâme-i hümayûn ve münafi-i şurût ve nizâm-ı nâmülâyim ve nâmarazi vukua gelmemeğe taahhüd etmelerini ve patentelü 30 nefer ve 11 adet ancak kefil olarak ism resimleriyle tahrir ve mümza cefferini der-i devlet-medara arz ve ilâm ediver deyü cümle muvacehesinde iltimas/etmelerleriyle paye-i serîr-i âlâya arz ve ilâm olundu. Baki emir ve fermân lihazret-i menlehü'l emrindir. Hurrîre fi'l-yevmi'ttâsî' mın Cumade'l-ulâ lisene-i ihda aşere ve mieteyn ve elf.

El abdü'dâi li'd-devleti'l-aliyeti'l-Osmaniyye
 Hatibzâde Es-Seyid Mehmed Emin el-kadı
 bemedine-i İzmir el-mahmiye

(1) Metinde ta'an yazılmış, ta'atan olması gerekir.

(2) Metinde isme resmi ile yazılmış, ism resmi ile olması gerekir.

Başbakanlık Arşivi, Cevdet Dahiliye Tasnifi, no. 16262 (ek belge)
Defter oldur ki medine-i İzmir'de mukim Venedik Cumhuriyetine
tâbi Kefalonyalı ve Zantalı ve Hırvat makûlesinin/konsoloslar kefil
olduğu kimesnelerin ve patentelülerin isim resimleriyle ber-vech-i
âti zikir ve/beyân olunur. Evvelâ patentelülerin Kefalonyalı onbeş
(15) adet:

/Mikili Veplise, Mari Belise, Kostandi Belise, Corci Osili,/Mari
Salmu, Cevani Huvarfa, İspiro Velusi, Dimitri Yanulato/Nikola Ya-
nulato, Mikili Yanulato, Vasili Potamiyano, Atanaş Potamiyano,/Le-
nardo Arkadopolo, Marino Teferano, Petro Toferano,/Saniyen paten-
telülerin Zantalu onbeş (15) adet:/Dimitri Kondomenoli, İspiro Kon-
domenoli, Panoyot Moro, İlya-Diyonisyo İstrami,/Corci Fenali, Yani
Bitini, Diyonisyo Bitini, İspiro Pandezi, İzmire Fenali,/Papasima Ka-
polo,/Nikoli Belamoro, İspiro Vasili Praga, Dimitri Mavroyani,/Ya-
ni Maruyani Salisen ancak kefil olunan kimesnelerin i-
simleridir./Yani Geripari, Marko Misilo, Julyo Mesalo, Corci-Yani
Korfe,/Panoyot Rologa, Yani Posardük, Kozmelaki Pürono, Boğdano
Lisporaki,/Nikolo Koso, Meno Valago, Yalago

Harrere haze'd-defter/Hatibzâde Es-seyyid Mehmed
Emin el-kadı bemedine-i İzmir nemekahu'l fakir-û
ileyhi azze sunuhu gufire lehuma

Mühür
Es-seyyid Mehmet Emin

BELGE IV

Ahmed Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, VI. Cilt, 2. tabı, İstanbul: Matbaa-i Amire, 1309, s. 387-8

VENEDİĞE TÂBİ CEZA'İR-İ YUNANIYE AHALİSİ HAKKINDA İTTİHAZ OLUNAN NİZAM-I FEVKALADEYİ HAVİ SEFARETLERE VERİLEN TAKRİR

Memâlik-i mahrûse sevâhilinde ve Akdeniz cezirelerinde bâhusus İzmir şehrinde mütemekkinen/ikâmet ve tüccâr sefâiniyle ol mahallere vurud eden Hirvat ve Kefalonya ve Çanta(1) ve Korfelu/Venedik reâyâsı ötedenberü haşin ve anud tevâif-i habâset-âlud oluklarından/buldukları mahallerde ahâli ve reâyânın insilâb-ı emniyetini mücib-i ihtilâl-i nizâm-ı bilâdi/müstevcib nice ef'âli şenia ile me'lûf olub aralık aralık ihdas-ı gavgâ ve cidâl/ve ibâdulaha vücûh-i mütenevvia ile nice hasâretler isalinden hâl' olmamalarıyla bu keyfiyet bi'd-defaât/Dersaadette mukim Venedik elçilerine iş'âr ve bu makûle-i habâset-kârânın men' ve def'ine dikkat/ve konsolosları dahi ol eşhâs-ı şenâet ihtisâsı himâyeden mücânebet eylemeleri elzem-i/levâzımdan idüğü tekrar ale't-tekrar mümaileyhim Venedik elçilerine ihbâr olunduğuna/mebni ale'd-devâm ku emr-i mühimme nezâret ve bu bâbda konsoloslarına iktizâ eden vesâyâyı/ber vech-i ekid telkin birle hüsn-ü nizâma mugayir evzâ' ve etvârdan bu makûle-i eşhâsa/izhâr-ı sahâbetten dâima tahzir eylemleri lâzimededen iken dikkat olunmadığından hüsn-ü civâriyete/ve şart-ı müveddete mugayir mahal be mahal nice fesâdât ve cemi'-i ahâli ve sekenenin adem-i emniyetlerini/müstelzim nice hâlât-ı kerîhe vukûbulmakta olub hatta bundan akdemce şehri İzmir'de/ehl-i İslâmdan ve zümre-i yeniçeriyândan bir nefer yasağcıyı âlet-i harb ile darb ve kail/eylediklerinden mâ'ada ferdası yasağcı-i mezbûrun sair yoldaşları dahi derûn-u şehirde/harb ve cidâle mücâseret ve esnâ-ı cidâlde tekevvün eden harik vesilesiyle ahâli ve reâyânın/emvâl ve eşyasını dahi gasb ve gâret ve bu vech ile izhâr-ı envâ'-ı şenâet ve fazâhat birle/İzmir gibi belde-i ma'

(1) Zanta yazılması gerekirdi. Zanta, Kefalonya ve Korfu İyon Denizinde bulunan Yunan adalarıdır.

mürenin bu derece hasârata mübtelâ olmasına bâis oldukları âmme-
nin/ma'lûmu olan keyfiyattan olmağla tâife-i merkümenin aralık
aralık mütecâsir oldukları/fezâhâtın ihtimâl vukûunu fimâba'd men'
ve fesâdlarını küliyen def' birle şehri mezkûru/hüsnü-ü râbita
ve nizâma ifrâğ ve gerek İzmir şehrinin ve gerek sâir iskelelerin
tevâif-i/mezkûre mazaratından masûniyetini müstelzem olacak ve-
sâili tahsil ve esbâğ etmek/hususunu derece-i vucûbda olduğuna bi-
raen el-hâletu hâzihi tavâif-i mezkûreden(2) İzmir/sherinde ve
sâir mahallerde mukaddemâ tavattun ve tehhül edüp ahâli-i mem-
lekete mahsus kâr/ve kesb ile meşgul olan eşhasdan raiyyeti kabul
edenlerin mâ'dası tard olunub/ tekrar avdete cesâret ederler ise sâ-
rik add olunarak zindana vaz' olunmak ve Venedik/sefâini ile vurûd
edenler müsellağ gezmeyüb ve bilâ mucib karaya çıkmayub gemi-
lerinde karar/ve beytutet eylemek ve nizâ' ve yahut âhir töhmet-
leri vukûunda Venedikli olduklarına kat'an/i'tibâr olunmayarak ce-
mi'-i düvelde olageldiği vech üzre zâbitân-ı belde tarafından ahz
/ve nabs ve te'dib olunmak ve eşhas-ı merkümeden müteehhil ol-
ma'anlar raiyyeti kabul ederler/ise kabul olunmak üzre karâgir
olan işbu nizâm ba- fermân-ı âli İzmir ve sâir iktiza/eden mahal-
le işâr olunmağla nizâm-ı mezkûr filân devlet elçisi dostumuzun
cahi/ma'lûmu olmak için işbu takrîr tahrir ve imlâ olundu.

Ve fakat Moskov elçisine verilen takrirden tevâif-i mezkûreden
Rusya'da tavattun/ve temekkün etmiş olub bazı umûr—u lâzime rü-
yeti zımında yâhud berâyı ticâret memâlik—i/mahrusê iskelelerine
vurûd eyledikleri halde Konsolosların yanında mevcut mümza def-
ter ile/müsbet olanlardan ma'dâsına Rusyalı'dur deyu sahip çıkma-
mak ve Akdenize geşt ü güzâr/eden Rusya sefâininin bazen mellekî-
ları olmakule eşhasdan müterekkib oldukları ma'lûm/olmağla mü-
cerred Rusya sefinelerinde gemicilik etmeleri hasebiyle Rusyalı add
olunmayub/bu vesile ile Rusya konsolosları sâhib çıkmayub ücret
ile işler hademe misillü/yine Venediklü add olunmak iktizâ edeceği
te'biri derc olunmuştur.

BELGE V

Başbakanlık Arşivi, Hatt-ı Hümayun Tasnifi, no. 6859

Belgenin özeti: İzmir karışıklığında yanan Fransız Kon-
soloshanesinin inşası ve beylik gemiler getirilmesi ve
Yeniçeri Serdarı'nın hüsn-ü hizmetine mebni terfi ve
tesriri hakkında (Fransız elçisinden).

(2) Mezkûreden olarak yanlış yazılmıştır.

Fransa elçisi dâi'lerinin memhûr ve mûmza takriri tercümesidir. Fi. 2f S. (Safer) sene 1212 Medine-i İzmir'de sâkin Fransa Konsolosuy-la sâir Fransalu bundan evvelce zuhûr eden vak'a-i malûmeden sonra medine-i mezkûre hâricinde/vâki'sayfiyelerine nakl edüb ei-hâletü hâzihi ber muktaza-yı mevsim derûn-u şehirde muhterik bulunan mesâkin ve emlâklarına avdetleri takarrüb/etmekle iztirâb-ı bâlleri ber kemâl olmağla elçi-i mümaileyh dâi'leri mukaddem merşumunun hâl-i keder iştimâllerinden bahs ile takdime mübâderet/eylediği müteaddid takrirlerini bu def'a mübarek hâtır-ı mekârim semir-i âlilerine tezkir ve ihtar etmek lâzım gelüb sûret-i hâle nazaran/bir taraftan muhterik olmuş konsoloshânesine bedel olmak üzere mukaddemâ elçi-i mümaileyh dâi'lerinin bast ü irâd eylediği suretin/icrâsıyla telâfi-i mâfâta ibtidâr ve bir cânibden medine-i merkûmede kâin Frenk mahallesinde mutasarrıf-ı arazi olan reâyâ muhterik olmuş ebniyelerini/müceddeten ihdâs eylemleri husûsunda zâbitân tarafından minküllil'vücûh muhâfaza ve siyânet olunacakları taahhüd ve iltizâm ve olbabda iktizâsına göre/esbâb-ı teşvîk ve tergiblerine ihtimâm olunarak ebniyenin inşâsı hususu reâyâ-yı mesfûruna tenbih olunmak muvâfık-ı rây-ı isabet intima-yı âli/buyurulduğu hâlde iktizâ edenlere hitâben bir kıt'a fermân-ı celilü'ş-şan isdâr ve bu takrib Fransa ticarî haklarına cümle bir nef'i şâmil olacak/sûretle merâsim-i mihmannevâzinin icrâsına mü-sâade-i aliyye sezâvâr buyrulur ise reâyâ-yı mersûmun bu güne muâmele-i müşfikâne ile/vâki' olacak tenbihin icrâsına memnûnen ve müteşekkiren hâheşkâi ve hem-mahsûl-u memleketlerini fûruht ile intifâ' eden zir destan-ı saltanat-ı seniyyeye hem ol tarafta/ticâret ile melûf müste'men tâifesine hayırlı olan madde-i ticârete muktezi ebniyenin ihyâsına derkâr olacakları ve emr-i ticâret kâffe-i/düvelde mücib-i ma'muriyet ve bâdi-i feyz ve bereket olageldiği icla-yı bedihiyâttan olmak mülâbesesiyle husus-u mezkûr nezd-i âlide ne mertebede/umur-u mu'tenâdan add olunmak iktizâ eylediği müsteğnin an'il beyân ve bitahsis-i medine-i merkûme memalik-i mahruset'ül mesalik-i hâkâniye içinde cümleden/ziyâde amed şüd-i sefâin ile ticâreti ve gümrük-numâsı gâlip bir bendergâh-ı azim idüğü nümüdâr ve ayan olup el-hâletü hâzihi Fransa Cumhuriyeti/dahi kemâl-i şân ve şöhret ile emr-i müsâlahayı kuvvet-i karibeye götürmek hasebiyle memâlik-i mahrûsada vâki' ticâretine bir kat dahi revâç vereceği/zâhir olub ancak ticârete müteallik uhûd ve şurûtun icrâsı tüccârın amed şüd ettikleri medâin ve sevâhilde emniyet-i kâmilenin istikrârına/ve ol taraflarda bulunan tüccârın ber muktezâ-yı uhûd kemâl-i emn u amân üzre oldukları halde keyfiyeti şürekâları cânibine inhâ ve

ihbâr ile temin/eylemelerine mütevakkıf bir hâlet idüğü bedidâr olmağla mümaileyh dâi'leri mukaddemâ iltimas eylediği vech üzre iskele-i merkümede def'-i şerr-i eşkiyâya/vefâ edecek çend kıt'a keylik sefinelerinin(1) ta'yini istidâsını bu defa dahi tekrara mübâderet ve ol tarafta olan Fransalu'nun zapt/ve raptiçün kezalik iktizâ eden beylik sefineleri Fransa tarafından ta'yin irsâl olunmak lâzım geldiği mümaileyh dâileri tarafından cumhuru/cânibine tahrir olunmuş mevâddan olmağla bimennihi ta'âla tarafeyn sefineleri mahalline vusûl ile bi'l-ittifak emr-i muhâfazaya dikkat ve bi'l-münâvebe/icrayı memuriyete muvâzebet ettikleri halde amed şüd-i sefâin ve imâl-i umûr-u ticârete lâbüd olan hüsn-ü nizâm ve emn ü amân-ı tâmmın ber vefk-i/matlûb îadesi müyesser olacağı ve medine-i merkume ile etraf ve nevâhisinde vâki kazâ ve kurânın tezelden nizâm ve râbitası tedbirine/her nekadar himmet-i seniye masrûf buyrulub icrâ-yı şekâvete mütecâsir olan ma'lûm ü'l-esâmi kimesnelerin ve bâhusus müddeti medid kılub ahâliye/mücib-i hüzn ü mâtem olacak harekât-ı habâset-kârânesi zâhir olmuş Burunâbâd Voyvodası sâbık Mehmed Ağa'nın nefy ve teb'idleri hususuna/ikdam buyurulmuş ise dahi ol bâbda adaletbahş-ı sudûr olan emr-i âlinin bu def'a dahi tekid ve tafsili lâzıme-i maslahattan olub kaldı ki maru'z-zikr/kabahat-kârânın cezâ-yı sezâları olmak üzere ber minvâl-i muharrer icrâsı lâzım gelmiş te'dibât bahsi bu mahalde alâ-tariki'l ihtisâr zikr ve imâ ile tafsili tayy/olunmaktan maksûd-u mümaileyh dâi'lerinin ber muktazâ-i vacibe-i şükranîyet mültezimi olan madde-i atîü'z-zikrin ifadesi olduğu /medine-i mezkûrede yeniçeri zâbiti olan Serdar gerek esnâi ihtilâlde ve gerek ihtilâl akabinden Fransalu hakkında ifâ-yı merasim-i hakkaniyet ve emr-i himayetlerine mutebassirâne izhâr-ı ihtimâm ve gayret etmiş olub bu güne muâmelesi mersûmuna gâyet mertebe-i te'sir etmekten nâşi mümaileyh dâileri/ol babda ağa-yı mümaileyhe teşekkürünü izhâra mübâderet eylemesini(2) üzerine aynı farz add edüb ağa-yı mümaileyh dergâh-ı âli Turnacılarından olub/vazifesi Midillü ceziresi mevâcibinden havâle ile müretteb olmağla fi nefsi'l emr şayeste-i ihtirâm olan Yeniçeri Ocağı kâidesine tatbik olunarak ve vezâif-i tertibine hâlel getirülmiyerek ağa-yı mümaileyh Saksoncu Başılık rütbesiyle bekâm ve vazifesinin Midilli ceziresi havalisinden ref' ile/Asitâneye nakli mümkün olur ise bu güne balâ ber-balâ zuhûr edecek inâyet-i behiyeleri hasebiyle Fransa milleti böyle bir memduhu's-şiyem ağa hakkında lâzıme-i teşekkürünü/ ifâ etmiş olacağından kat'ı nazar devlet-i

(1) Devlete ait gemiler anlamında kullanılmıştır.

(2) Eylemesi olması gerekir

âliyenin elçi-i mümaileyh dâileri tarafına hüsn-ü teveccüh-ü se-
niyyesi derkâr ve dost-i ehabbi olan bir milletin/hakkına levâzım-ı
mihmannevâzi ve hakkâniyetin icrâsına dikkat eden memurine her
halde mükâfât ve ihsân nûmudâr olduğu ahâli-i İzmir'e ilân/olunmuş
olacağı muharrerdir.

شوقاً لاجتماعه و فخره و جلاله و كبريائه
تفضلوا بقبولها
الحمد لله
1307

Belge III

Başbakanlık Arşivi, Cevdet Dahiliye Tas. no: 16262

(Belgenin üst kısmı)

دفعه اوله که حدینه ازین صرح مقیم و ندیکت جمهوریته تابع کمالونیه لی و زانظلی و ضرورت مقوله
 قوشندوسر کفیل اولدین کمنه ترک و نه تنه لورک اسم رسمیه بوجه اتی دکر
 بیجا اولور اولابا تنه لورک کمالونیه لی اولن بشرد

میلکی و بیسه ماری بیس فطندی بیس جورجی و کیلی

ماری سلو جوانی حواره اسپر و لوسی دیمتری یا نولانو

نیقوله یا نولانو سیکی یا نولانو واسپیر یا مبانو ایشاش یا مبانو

لار صفوار قاضیو ماریو قوزانو بزو یا نولانو

آنا با تنه لورک زانظلی اولن بشرد

دیمتری قوندومولی اسپر قوندومولی بیارت مرود ایا دیمترو استرانی

جورجی فانی یا فنی دیمترو سوتینی اسپر یا نوزی ایزبره فانی

یا سیمیا قریبو نیقولی با مرود اسپر و کیلی بر اعنه دیمتری ماورویانی

یا فانی ماورویانی نانا اخی کفیل اولن کمنه ترک اسپر

یا فانی خوساری مار قوسیلو جولیسو جورجی یا فانی قورنه

جاریت ردو غه یا فانی بوسار دوک قوشندوی پرونو بوغده نویسورانی

نیقول قوشو مد نو و لاغزو بلاغو

حرره الدیم
 حطه راجه محمد امین الصغی

عموما

ایشیز و از برده فی تمام اولی و وزیرک و عیالینک تسلطی و ضابطانک رهاوندنک هر قدر و قورقیز کون فلان
 ابری بومصیتک فصلی نقلی ممکن کرد بر طاقم کفالونبه لی قومیه نلک قیسه جبراً و زوراً املک صدره اکبر
 قورقیزی اولک وزیرک بیاجنبی ضرب و کول ایمنار بن اولدر و عیالیه قومیه به بولدم سولت بقاننی بویجه کچیلد
 رحمت واضطراب و خطری و مضایره و وزیرک قونسلوی ضابطانی اغفال ایچیه قائل روسه لوا اولیغنی نشر
 ابروب فالرکبه جمله اهالی از بر مسفوری وزیرکلو و بر قطعه وزیرک سفینه سنک طایفه سنک اولرغینه واقف
 اولرغیزک ضابطا حقیقت ماله و قی کس ایچین بولدی ازم املک محکم ایش فالرکبه کچیلدی ایاغنه قانق سوند
 نائیر ایتر اولرک نهات اشیردک اون نینچی کونی بنه وزیرک بیاجنبسک ترکیده نیجه نیجه کچیلدی خانه هجوم ابروب
 اوج جمله اجیش کیم اجیزه اولرک بیاجنیرک اعانی و خجستانک قوقایه اوج جمله دفع ایدم دردی جمله
 قورقیزینه باشد یعنی کورجک ضدالابه بر قطعه اسپانیه سفینه سه قاجدم الحاله هن سفینه ده اقامت اولرک
 وزیرک قونسلوی علی التکر بر وزیرک سفینه نیش اولرغیزک خانه هجوم ایچ کچیلدی کسنی بوله مدبر اولرغیز
 کچیلدی بچیم اهالی و عیالانک اولرغیزه سل سف و قنده سایش وزیرک در عیالیا جمله سنی افرقه ساریت ایدیلدی
 حربی تمام کبرجی ایچ ساعت سردوب طغیز قونسلو هایش اولر کوزل محله مرطاله ایبه کیمان ایش اولرک
 اسفودون و زانته لی بر سوج سفینه لرک جمله محترک بیغا و حریق ماننی حیدر من ایچکه اولرغیز قتل ایدیلدی
 از بر بومصیتک الشک هیقار و وزیرکلو سید اهل لودی بولر اغضاب ایمنار وزیرکلو هوب طر و اولرک
 ایبه بوزک بریه اودوب غار اهلکسی ایچیه اسنت اوله باز غوغا و نضایت انقطاع بغار وزیرک قونسلوی
 زحمانی بیاجنبی و نیجه بیاجنبی عیال نادب اولرغیز جمله زفسل اوج محتاج قالدک اه و انب ایبه بوکوتی بازیم
 الله سفینه اولرک بنی قونسلوق غرابه قره عثمان زاده کیش کن کچیلدی قوزل نلک طوره یاز نخر بر نمی کشته
 افاده ایبه قورقارم حربک و قانلک بائندی وزیرک و نیجه بیاجنبیه

2000-00-00-00-00

مدینه از میرده ساکن فرانسه قونسلویله ساز فرانسه لوبونون اولجه ظهور ابدن وقعه معلومه دفسکره مدینه مذکوره خاوندنه
واقع صیفه لرینه نظر ایدوب الحاله هذه بر مقتضای موسم درون شهر ده محترم بوشاه مساکون و امولکلرینه عودت لری تقریب
اینگله اضطراب بالدری بر کمال اولغله ایلی مومالیه داعیلری مقدا مرسومونک حال کدر ایشمال لرینون تحت ایله تقدیمه بیادرت
ایلیکی متعدد تقریر لری بودعه مبارک خاطر مکارم سیر عالی لرینه تذکر و اخطار ایتمک لازم کلوب صورت حاله نظرا
بر طرفدن محترم اولتی قوسلوس خانه سنه بدل اولجه اوزره مقدم ایلی مومالیه داعیلرینک بسط و ایراد ایلیکی صورت
اجرایله توفی مافاتنه ایتبار و برجا بدن مدینه مرقومه ده کان فرینک کجه سنه تصرف اراضی اولون رعایا محترم اولتی لری
مجددا اهداف ایلمدی خصوصنه ضابطان طرفدن من کل الوضوه محافظه و صیانت اولنه مقدری نقد و التزام و ایلجین ایشماله
اسباب شویبه و ترغیلرینه اهتمام اولنه ده ایینه نک انشاسی خصوصی رعایای مسفورونه تنه اولنه موافقه رای اصوات ایشماله
یورلدیغی حال اقتضا ایدلره خطابا بر قطعه قران علی الشان اصدار و توقیف قران تجاری مقدریه جمله بر نفی شامل اوله
صورتله مراسم مهانوازیلیک اجرائیه مساعدده علیه نرا و ایزوریلور ایسه رعایای مرسومون بوکونه معامله متفقانه ایله
واقع اوله جه تیشیک اجرائیه ممنونا و تشکرا خواندگار و هم کسول کلکلیری در حتم ایله انتفاع ایدن زهرستان سلطنت سینه هم ایلر
تجارت ایله مالون مناس طائفه سنه ضری اولون ماده تجارتیه مقتضای سنه نک ایسانه در کار اوله مقدری و امر تجارت باقه
دولت موی محمودیت و نادی فیض و برکت اوله کلدی ایلوی بدیهیاتدن اولجه سولوبیله خصوص مذکور نزرعالیج ندر مرتبه ده
امور مقننون عدا اولنه اقتضا ایلیکی مستقی من ایلیان و تخصیص مدینه مرقومه مالک مرقومه المسالک خاقانیه ایکنده عله
زیاده امدت سفاین ایله تجارتی و کرک نامائی غالب بر بندرگاه عظیم ایدوکی نمودار و بیان اولوب الاله هذه قران جردی
دخی کال شان و شهرت ایله امر صالحه فی قوت قریبه به کتور ملک حبیله مالک مرقومه ده واقع تجارتیه برقات دخی دوام و بره
ظاهر اولوب ایجه تجارتیه متعلقه عود و شروطک اجرائی تجارتی امدت ایدوکی مداین مواجین امیت کامله نک استقرارینه
د اولر طرفده دولتان تجارتی بر مقتضای عود کمال امن و امان اوزره ایلر قلی صالح کیفیتی شرکالری حائنه ایها و اخبار ایله تاملین
ایلمرینه متوقع بر حالت ایدوکی بدیدار اولغله مومالیه داعیلری مقدا التماس ایلیکی وجه اوزره ایشماله مرقومه دفع نرا نشایه
و فایز ملک چند قطعه کلکلی صیفه لرینک تصفی استیلاسی بودعه دخی تکراره بیادرت و اولظرف اولایم قران لوبونک بسط
و بر یون کذلک اقتضا ایدن بکلک صیفه لری قران طرفدن تعیین و ارسال اولنه لازم کلوب مومالیه داعیلری طرفدن عهودی
حائنه تحریر و اخطار اولتی موادون اولغله سنه تقالی طرفین صیفه لرینک صول ایله مالون تقاضا امر محافظه به دقت و بالنا و به
اجرای مامورینه مواظبت ایدوکی صالح امدت سفاین و اعمال امور تجارتیه بود اولایم من نظام دامن و امان تاملک بر رون
مطلوب اعاده سی سیر اوله دخی و مدینه مرقومه ایله اطراف و لواجه سنه واقع قضا و قرانک نزالدن نظام و رابطه سی ندرینه
هر نقد دخت سینه مصروف یوریلوب اجرائی تفاوتیه تقاضا اولون معلوم الیاسی کسه لرک و با خصوص مدت سیر قلوب اهالی به
موجب حزن و ماتم اوله جه حرکات ضایع کارانه سی ظاهر اولتی بودون ایبار و بوده سی سابقه محمد قاملک نفی و تعدلی خصوصنه
اقدام یورلورابه دخی اولباب عدالت تحت صدور اولایم امر عالی لک بودعه دخی تاکید و تفصیلی نوزنه مطمحذون اولوب فالیکه مار تذکر
قماضکارانک جزای سزالی اولجه اوزره بر سوال محرد اجرائی لازم کنی تالیفات تحتی بوکون علی طریقه الوضهار ذکر و ایما ایله تفصیلی طی
اولمقدون مقصود مومالیه داعیلرینک بر مقتضای واجبه شکرانیت ملتمس اولایم ماده ایی کذلک افاده سی ایلی
مدینه مذکوره ده کجی صابلی اولون سردار کرک انای اضمدون و کرک اضمدون عقین قران لوصفتن ابغای مراسم عقابیت و امر
عالی لرینه شکرانه اظهار و اهتمام و غیرت ایشمال اولوب بوکونه معامله سی مرسومونه ثابت مرتبه نایب ایشمالک نامائی مومالیه داعیلری
اولباب انغای مومالیه کجی اظهاره بیادرت ایلی اوزرینه همین فرض عدا ایدوب انغای مومالیه درگاه عالی طورنا صیلرین اولوب
وظیفه سی مدلوله هیره سی مواجیدن حواله ایله مرتب اولغله فی نفس الامر تالیسه احترام اولایم کجی اوهاغی فاعده سنه تطبیق اولنه ده
و وظایف ترتیبه هل کتوریه لرک انغای مومالیه کجی سابعه رتبه سیله بکلام و وظیفه سنک مدلوله هیره سی حواله سنک نوزنه
انسانه به نقلی من اولوزیه بوکونه بالوربالو طور ایدن ملک کلمات بهیه لرک سینه قران ملتی بوبه بر مدوع التیم انما حقن نوزنه کجی
ایضا ایشمال اوله جفدن قطع نظر دول علیه نک ایلی مومالیه داعیلری طرفه من توجه سینه سی درکار و دوست ایشمالک بر ملک
حقنه لازم مهانوازی و صفایینک اجرائیه دقت ایدن مامورینه هر حال مکانات و اصوات نمودار ایلی ایشمالی ایدره ایلون

محمده انبرده ممکن فرجه جهونی قونلوسنک استانه سارنه مقیم ایچینه وودایک بری اون کی بری اون شرتار بخبریه ای نظم کافی

بزون بکرمی کون ادم مریه فرجه ننگ باخچه روزه واقع بکده نجه قونلوسنک زبر هماننده اوله بعض جانبا زهولعب ابر
فرنگ عادتق اولنده هر سهری تماشاگاهه قبل از هزل ثمن معروضی ادا ابروب کسه بی ثمن منکوی ادا ایتمیجه قبول ایتمایک شرط
محل نزول قیسنه وزیرک با بولوسنک برنز با نجیبی نصب و نقیب اولدنی و وزیرک رعایا لرزن بعض زاتالو خروا
نفراتی اول قیسه کلوب بر قاجی ادا ایتمکدن جبراکبرکه قصد ابرکلزنه بیاجنی مرقوم مامورینه ناز آندی اولکده تردد
ایتمکده عنقای عظیم ظواهر ابروب و فرشتو اتلیوب ارا برده بیاجنی مرقوم قدا اولدنی ساعت مقبول فریدک منتب
اولدنی بکرمی اورطه سی جمع اولوب اوله وزیرک با بولوسنک نایب قونلوسنک کلوب قائل مرسوم فرکی استرکلزنه بر
هواننده قائل مرسوم وزیرک کلوس مقومکینه مروج با زلفله آخن مقوم قونلوسنک انی اله کتوده بیلور دیواعتدار و بری
دخی مطوبک اوله عرف وزیرکلورر بکامطیع کلورر دینه زکون طاکبره جواب و بربرکلر و از مبر منشی ایه منکوی
واعیان ولایت عقد دیوان ابروب صل نصار آنک زجه اندرکی دعوت ابرکلزنه او جاقلو فاتلی استر و کراوج کلور طرفنه
نسیم اولماز ایه جمده سی باغه قالفی فرنگ محده سی اعراق بانار ابرکلر مقررور و بزانی ضبط و منعه قاردر کلر ایز
قیامده هرنگه اولوب قونلوسنک بیلورر بر هر حال ال بویب آنک سلکشیز دیواعت ابرکلر و کف اندر زجه
بیکه منت ایه اول مجسده عجم اوله اجناس فاسده برزنون تخمب کریان جان و قونله بیلر به عورت و بجه بریت
انری اخبار ابرکلزنه ساعت نصف ایدره اولغه قونلوسنک بیلورر ابرته سی کونه امحال صباح اولوقره اولدیه اوج
قاله ری بریه جمع اولغه مابش ابرکلر هینه حکر کریان کوم کوه فرنگ محده سنه نزل و وزیرکلورر مجاری
اوله ساقلو خانه عنقا آتش اوروب اطفا کچون فرنگ طلبه بیری علی وفق العاده اول محله کلرکه اولدینه بکرمی
تفاه آتوب آنک منع وطن ابرکلر بولره علوا کی طرفه سرایت ولدوس روزکاری قوتیه اون کز ساعت ایچنه بتون
فرنگ محده سی باقیب خاله ایه کسان ایتدی بعده ارضی محده سی دخی یانوب میان هر طرفه فرار ابروب عابای فرنگ کبی هض
تفاه انزآن و کبی طعمه شتیر بی امان اولوب امر و معصوبی بازاره کتور بیلوب فروخت اولوب حتی اول ماجرا ده هالک
اوله رعایا آنک هنری بیکه متجاوز ابروی و فرانسوز هنر ظواهر ابروب آفتلی ایداسنک کار کیر مختارینه ممکن اولوروی
قد وضع مال ابرکلر اثناره اهل فسار ولایت ایه بکیر و بجهت اوش خرواندر کلوب مالی اصحابی برزن قایوب
ویا هنر فتح نمازن برله نهب و یغما ابرکلر اول هر بقیده اهراق اوله خانه لرک عدی تخمبا بیکه بشیوه لاده او طه
ود کاکب اوج بیکه زیاده بالغ اولوروی و فرانسوز قونلوسنک سائر فرانجه لور ایه بیهانه نکر انزآن اوله کبیره قاجی صدر کلر
اوله انز ابرون عیری برتنه مالک اولوب بوقدر هول ونا اولوده امداد و برملک کزوندک کونده فرض عین اولوب اما شیمی
حاکمه شهر از میرده تاجر و تجارون اثر قالماسنده ناهار ایچیبی طرفن استمداد مجبور اولوب برکن و براعت اول اولور کبسه نجه
ارانی استرا ایتدی و ایت طرف دوت عیدیه بوقدر ضایمانک تضمینی وقت و احتیبه احسان قیسه بی و زه عثمان دخی
قائمین اهل ایه کافی بر مقدار حکرا ایه از میره ارال اولوب دکر طرفن دخی وزیرکلور کبیرنک طائفه لرینی ضبطه قاردر برتیا
ایفاق اولوب بایزه کره دوت عیدیه دن او اوشرفیه و کرک دوتلور دوران باشا حضرتی طرفن بولور سبه اصدار و ارال ایتمک
نیزه هالک ابروی مکاتب منکوره مطوم